

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

H. de Jong, Zeist

Johannes de Doper¹

Het is zinvol om in de eerste week van Advent ons bezig te houden met de voorbereider. Zo heet Johannes de Doper immers in de bijbel, de Voorbereider van de Here Jezus. Hij is de stem van één die roept in de woestijn: bereid de weg des Heren, maak recht zijn paden.

Johannes is dat ook nu nog. Hij staat aan de ingang van het evangelie om er op te letten dat niemand zomaar naar binnen loopt, zonder geestelijk entree-biljet.

Maar, zegt u, de toegang is toch gratis? „Komt allen tot Mij die vermoeid en belast zijt en Ik zal u rust geven”. Dat betekent toch dat er geen voorwaarden vooraf vereist zijn? Zeker!

Toch durf ik zeggen dat een mens die tot de Here Jezus komt, aan één voorwaarde moet voldoen. Hij moet zijn trots afleggen. Je kunt te trots zijn om in de Heiland te geloven en je kunt te trots zijn om naar de kerk te gaan. Je kunt daarvoor te hoog in de boom zitten, het teveel met jezelf getroffen hebben. Niet God legt jou dan iets in de weg, maar je staat jezelf in de weg.

Zeker, dat hoeft dan nog niet te betekenen dat je een onaangenaam mens bent. Je kunt dan nog wel een bepaalde welwillendheid bezitten. Zo zelfs dat je de Heiland een kans geeft, een eerlijke kans. Dat je zegt: Hij zou toch nog best eens iets kunnen zeggen waar ik wat aan heb en waar ik wat mee kan.

Naar Johannes de Doper zijn ook heel wat welwillende mensen gekomen. Farizeeërs en schriftgeleerden uit het joodse volk. Maar toch kregen die van hem de wind van voren, omdat ze niet echt ernst maakten met het Koninkrijk van God waar de Doper het over had. Omdat ze zelfgenoegzaam waren, tevreden over hun leven zoals zij dat leidden. Ze waren te zelfvoldaan om daar echt verandering in aan te brengen. Dat hoefde niet, vonden ze. Ze waren goed genoeg.

Johannes de Doper is de man die ons helpt om in de juiste houding naar de Here Jezus te gaan. En dus ook: die ons helpt in een goede gesteldheid van het hart het Kerstfeest

te vieren. In die zin is hij de wegbe-reider. Ook nu.

Paulus heeft ergens van de wet gezegd dat die een tuchtmeester tot Christus is (Galaten 3:24). Dat kun je van Johannes de Doper ook zeggen: een tuchtmeester was en is hij tot Christus.

Zo'n tuchtmeester was in vroeger tijd een slaaf die de kinderen van het huis de nodige dingen bijbracht, zodat die te zijner tijd als welopgevoede jonge mensen het ouderlijk huis konden verlaten. Zo is Johannes de Doper de man die ervoor moet zorgen dat wij niet als ongelikte beren met het evangelie omgaan. Dat wij de goede boodschap van Gods genade in Christus niet te schande maken.

En hier aangekomen wil ik nu een misschien onverwachte vraag stellen. Hoe komt het dat we op het zandveld die tuchtmeester nergens tegenkomen?

Voor Paulus uit heeft niet een Johannes de Doper gelopen om de weg van het evangelie voor te bereiden. Paulus, en alle andere zendelingen na hem, ook Willibrord die we in deze tijd herdenken als de man die in onze streken het evangelie heeft gebracht en de kerk heeft gesticht, – zij zijn gewoon met de verkondiging van de goede boodschap begonnen, zonder een Johannes de Doper als voorbereider. En dat onder de heidenen! Dat wil zeggen: onder de mensen die – zouden wij zeggen! – toch zeker zo'n voorbereider nodig hadden. Want heidenen, dat zijn toch ongelikte beren?

Maar nee, niets daarvan. Zonder Johannes de Doper deed Jezus bij die heidenen zijn intrede. Vindt u dat niet vreemd en opvallend? Heeft de figuur van Johannes de Doper dan misschien iets eenmaligs gehad? Hadden soms alleen de mensen van toen en daar hem nodig? En is dus zijn gestalte alleen maar van historische betekenis?

Hier dreigt een treurig misverstand. Dat we namelijk gaan zeggen: ja, kijk, die Joden van toen, hè, die waren zo trots dat ze een Johannes de Doper nodig hadden om hen een

toontje lager te laten zingen. Want hoor maar eens, hoe deze boeteprediker tegen hen te keer gaat. „En beeldt u niet in dat gij bij uzelf kunt zeggen: wij hebben Abraham tot een vader, want Ik zeg u dat God bij machte is uit deze stenen Abraham kinderen te verwekken” (Matth. 3:9). Juist, zeggen wij, hier zie je nu in alle duidelijkheid hoezeer de Joden de prediking van de tuchtmeester nodig hadden. Voor ons, heidenen van oorsprong, is dat blijkbaar overbodig geweest. Want kijk het maar na, daar lees je niets van, dat een Paulus, of een van de andere predikers van het evangelie in de wereld, door zo'n bulldozer als een Johannes de Doper vooraf is gegaan.

Een treurig misverstand noem ik dat.

**34e jaargang – nr. 24.
23 november 1990**

In dit nummer

- 419** H. de Jong
Diskussie over het ene talent (3)
- 421** T. Hoekstra
Over spelonkiemensen en andere vromen
- 422** M. Vrijmoeth-de Jong
De Bijbel voor jou
- 424** B. Wielenga
Liturgie en zending (3)
- 426** D.W.L. Milo
Over demonen
- 427** C.C. Koolsbergen
Dominees in dienst
- 428** P.J. van Kampen
Oost-Europa (3)
- 430** H. Algra
Depressiviteit en depressie

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milo
Ds. K. Muller
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476
Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Uit breder kring

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
Marjoke van Veelen-Vreugdenhil
Postbus 84183, 3009 CD Rotterdam.
Tel. 010-4550802.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 60,- per jaar of f 33,- per half jaar.
Voor studenten f 48,- per jaar.
Buitenland f 84,- per jaar of f 104,- per luchtpost. Chequekosten buitenland: f 10,-.

Advertenties

Tarief: 55 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 6% BTW). Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

Want u moet niet zeggen: het waren speciaal de Joden die door de Doper van hun trots en zelfvoldaanheid afgeholpen moesten worden. Nee, het zijn de doorgewinterde *kerkmensen* naar wie God zulke figuren stuurt. De Joden van toen waren de kerkmensen van die tijd. De mensen die om zo te zeggen aan God en de bijbel gewend waren. Maar... die van God en de bijbel toch niet meer koud of warm werden. Die het allemaal gewoon waren gaan vinden dat ze volk van God mochten zijn. Die zeiden: God mag blij wezen dat Hij óns nog heeft.

Naar zulke geborneerde en zelfvoldane en trotse kerkmensen heeft God de figuur van Johannes de Doper gezonden. Dat wil dus zeggen dat Johannes de Doper een *binnenkerkelijke* gestalte is. Buitenkerkelijken en heidenen hebben hem inderdaad niet of minder nodig. Vandaar dat voor een Paulus uit geen Johannes de Doper gelopen heeft. Dat was overbodig.

Waarom? Is heiden-zijn of buitenkerkelijk-zijn dan zo iets positiefs? Natuurlijk niet! Dat niet nodig hebben zit 'm niet in hun heiden-zijn, maar in hun nieuw-zijn, in hun niet gewend zijn.

Ach, we weten het toch? Als een niet-christen, als een buitenkerkelijke door het evangelie geraakt wordt, dan houdt hij niet op zich te verbazen. Wat? Ik? Wou u zeggen dat God mij aanvaard heeft? Mij bemint? Mijn zonden vergeeft? Nee

toch? Verwondering, verbazing, dankbare vreugde.

Nu, bij zo'n instelling is een voorbereider inderdaad overbodig. Wat zou die hier nog aan toe moeten voegen?

Nee, God heeft de voorbereider naar zijn eigen volk gestuurd. Naar die mensen die van ouds aan de klank van het evangelie gewend waren. Zo gewend dat ze over de goede boodschap van Gods liefde waren gaan heenhoren. Tot hen moest Johannes gaan zeggen: de Beloofde komt!, maar vergis je niet in Hem! Hij is niet de vlag op jullie schip, maar Hij is de bijl aan jullie boom. Hij is niet de schuur voor jullie koren, maar hij is de vlam voor jullie kaf. Hij is niet de kroon op jullie werk, maar hij is de streep door jullie rekening.

Ik denk dat God ook vandaag de boodschap van de Doper vooral *in de kerken* wil laten klinken. Om te bewerken dat dáár weer een sfeer van verootmoediging en echte verwachting zal komen. Van verwonderde vreugde over de komst van de Zaligmaker.

Onthoud het maar: Johannes de Doper is een bij uitstek binnenkerkelijke figuur die een boodschap heeft aan een volk dat noodlottig gewend is geraakt aan het evangelie van Gods genade.

¹ Middagpauzedienst in de Engels Hervormde kerk op het Begijnhof te Amsterdam op woensdag 29 november 1989.

ngj

STICHTING
NEDERLANDS
GEREFORMEERD
JEUGDWERK

Schetsenbundel

De nieuwste 'Hulp bij bijbelstudie' is geschreven door Ds. P. Kurpershoek en heet: *Jona, profeet tegen wil en dank*. In negen schetsen wordt het boek Jona grondig behandeld, niets blijft onaangeroerd. Ook de plaats van Jona binnen het raam van de bijbel krijgt aandacht. Van zulke studie krijgt je geloof 'body'!

De schrijver heeft veel leuke opdrachten en vragen verzonnen, zodat niemand zich bij de behandeling hoeft te vervelen.

Probeer het ook eens, voor jezelf, of voor de hele vereniging! Je krijgt onze bundels trouwens automatisch, als je voor f 25,- een abonnement neemt op het blad Verkenning.

Hoe dan ook, voor bestellingen moet je zijn bij: Joke Vos-Niewold, Stolwijkstraat 42-3, 1059 XX AMSTERDAM, 020-153770.

H. de Jong, Zeist

Diskussie over het ene talent (3)

'Zullen' of 'kunnen'

Een stevige reactie op mijn artikelen-reeks hebben we allen kunnen lezen in het 'ingezonden' van prof.dr. A.Th. van Deursen uit Amstelveen. Hem was opgevallen dat ik in mijn schrijven zo afstandelijk was ten opzichte van ons kerkelijke verleden zoals dat onder ons werkzaam is in de dordtse kerkorde en de konfessionele geschriften. Van de kerkorde had ik geschreven dat ze duidelijk stamt uit een tijd dat de maatschappij nog een heerschappij was. Van Deursen stelt daartegenover: 'ik geloof niet dat we de oude kerkenordering recht doen wanneer we haar bestempelen als een product van heerschappelijk denken'. Mee eens!, maar dat zit in mijn uitspraak ook niet opgesloten. Je kunt onder de indruk zijn van de zelfstandigheid van de kerkorde tegenover het gangbare denken van de tijd waarin ze is ontstaan (en ons dat aanschouwelijk voor te stellen is de historicus Van Deursen zeer wel toevertrouwd) en toch van *ons standpunt uit gezien* getroffen worden door de heerschappelijke trekjes die ze desondanks toch nog heeft. Dat kan samengaan. Ik probeer er vanuit onze tijd tegenaan te kijken en bots dan een beetje op tegen het sterk voorschrijvend karakter van het dordtse produkt. Dat komt misschien wel doordat ik gewend geraakt ben aan ons Akkoord van kerkelijk samenleven. Dat is op dat punt juist zo anders. Het loont beslist de moeite die twee dokumenten naast elkaar te leggen. Een kenmerkend verschil springt dan onmiddellijk in het oog. In een menigte van gevallen waarin Dordt het werkwoord 'zullen' gebruikt vervangt het Akkoord dat door 'kunnen' (of woorden van gelijke strekking, zoals 'zo mogelijk', 'in de regel', 'in het algemeen' of 'eventueel'). Toen ik dat voor het eerst ontdekte mishaagde mij dat zeer; ik vond het maar slap en vrijblijvend gepraat. Totdat ik ontdekte dat in werkelijk principiële gevallen deze versoepeling toch beslist niet doorgetrokken was. Ik ging er toen wat milder gestemd tegenaan kijken en begon het te waarderen dat de broeders opstellers zich moeite hebben gegeven om in de regelgeving enerzijds de wijsheid van de vaders vast te houden en anderzijds de mondigheid van de gemeente te eerbiedigen. Ik begon toen het Akkoord lief te krijgen als een zeer kenmerkend gerecht uit de nederlands gereformeerde keuken: het zet zich niet af tegen de vaders maar het gaat ook niet klakkeloos achter ze aan. En waarom dat laatste? Die gedeeltelijk eigen weg ten opzichte van het ver-

leden? Is dat om hoe dan ook onze zelfstandigheid tegenover de vaders te bewijzen? Nee, zulke pubers zijn we nu ook weer niet. Iets anders. We hebben gemerkt dat dat al te bevelerige zo z'n bezwaren heeft en voor ongelukken zorgt. Men had in vroeger tijd het woord 'bevelen' nogal voor in de mond. Dat is aan onze kerkelijke geschriften goed te merken. Ook het avondmaal, zeiden onze vaders, ging terug op het bevel van Christus (zie bijvoorbeeld antwoord 75 van de Heidelbergse Katechismus). Wie zal het ontkennen? Maar dat woord bevelen is in de traditie te nadrukkelijk blijven hangen en te gretig overgenomen, het kwam telkens en telkens terug. En het is waar, men kon zich daarvoor beroepen op de grammatikale bevelsvorm in de instellingswoorden: doet dit tot mijn gedachtenis. Maar dat argument lijkt sterker dan het is. Ook de gemeente bidt in die bevelsvorm: kom, Here Jezus!, maar het gaat echt te ver daar van een kommando te spreken. Dat bevelende heeft pastorale schade aangericht en heeft aan het gemeentelijke leven iets militair gegeven. Dat de Here ons *nodigt* aan zijn tafel ging zo een beetje verloren. Ja, een verstandig pastoraat heeft dat stramme bevelsdenken wel gekorrigeerd en gelukkig getoond meer noten op zijn zang te hebben dan die koekoek-eenmelodie, maar de kleinmoedigen voelden onder het regiem des bevels hun twijfels alleen maar groeien en weken uit naar kerken met een vriendelijker sfeer. Dus niet alleen in het kerkordelijke maar over de hele linie is er in de gereformeerde traditie te heerschappelijk gedacht. Zonder erg eigenlijk, maar dat komt ervan als je te klakkeloos aan geschriften uit een voorbij tijd blijft hangen. En ongemerkt wordt daardoor voedsel verschaft aan een wetische mentaliteit waar kleingeestigheid zich gemakkelijk op beroepen kan. Kleingeestigheid is voor geen enkel gat te vangen, dat weet ik ook wel, maar er kan wel degelijk een sfeer gekreëerd worden die er gunstig voor is.

Kleine geesten

Hier moet ik iets naders zeggen over een opmerking van mij die bij sommigen niet goed gevallen is en als hautain is overgekomen. Ik had gezegd dat een al te strakke juridische binding (zoals je die bijvoorbeeld tegenkomt in het oude ondertekeningformulier: 'alle stukken van de leer in alles konform Gods Woord') gevaarlijk is omdat juist de kleinste geesten daar misbruik van maken

om goede evangeliedienaars die wel eens over die schreef menen te moeten gaan in diskrediet te brengen. Van Deursen zegt hierop dat hij niet graag zijn broeders en zusters in kleine en grote geesten zou indelen. En al weer ben ik dat met hem eens en wel om de eenvoudige reden dat wij geen grote geesten in huis hebben. We komen niet verder dan een indeling in kleine en nog kleinere geesten. Maar dat nu verder daargelaten. Wat ik bedoeld heb kan ik misschien het best met een herinnering duidelijk maken. Destijds ben ik in Wageningen als vrijgemaakt predikant door een student ten val gebracht. Door een aankomend student aan de Landbouw Hogeschool (nu Universiteit) van die plaats. Hij was het die door brieven en gesprekken de kerkeraad voortdurend aanporde maatregelen tegen mij te nemen. Ik zou mij volgens hem niet aan de belijdenis houden. Nu, het is waar, ik sprak inderdaad wel iets anders over de konfessie dan hij. Niet in essentie natuurlijk, maar en detail. Ik zal daar verderop wel een voorbeeld (uit later tijd, trouwens) van geven. Ook in de prediking, de Katechismus-preek bijvoorbeeld, kwam dat wel voor. Ik deed dat met de zuivere intentie om de schapen die aan mijn zorgen waren toevertrouwd tot mondigheid in Christus op te voeden. Ik ging er in mijn argeloosheid vanuit dat het de bedoeling van de belijdenis nooit kon zijn ons tot gedachteloze herkauwers van de verleden tijd te maken. Natuurlijk sloeg ik de plank daarbij ook wel eens mis, maar als iemand mij daarvan wist te overtuigen of wanneer ik zelf spontaan tot dat inzicht kwam dan erkende ik dat ook wel. Zei iemand dan: 'nu zie je toch maar eens hoe belangrijk het is dat we ons stipt... enz.', dan deed ik dat af met 'waar gehakt wordt vallen spaanders', waarmee ik bedoelde dat ik niet van plan was de beperkte vrijheid die ik mezelf toestond op te geven. Ik achtte die onmisbaar voor het werk. Maar onze student vond het maar niks. Hij is tenslotte in zijn opzet geslaagd. De kerkeraad liet zich door deze jongeman opjatten, schorste mij en zette mij af. Ik wil hiermee niet suggereren dat onze kerkeraad in Wageningen uit willoze figuren bestond, integendeel, het waren uiterst bekwame mensen, maar onze zeer jeugdige broeder had de macht van de konsekwentie over hen. Hij zwaaide met een papier (het ondertekeningformulier) waarin ondanks de goede geest toch teveel letters stonden waarop een wettische bekrompenheid (aan kinderen zo eigen) zich onweerlegbaar beroepen kon.

Later ben ik deze student nog eens tegengekomen, afgestudeerd en wel, vader van een gezin, inmiddels zelf een niet onverdienstelijk publicist. Dat was op een vrijgemaakte studentenkonferentie. Weet u wat hij zei? 'Ik mis uw preken zo'. Een stun- telig gebaar om iets goed te maken, zegt u. Zeker, en daarin is hij ook wel geslaagd. Wij kunnen elkaar sinds dat korte gesprekje toen weer normaal ontmoeten. Maar tegelijk moet ik zeggen dat zijn opmerking op pijnlijke wijze de tragiek van de vrijgemaakten bloot legde. Denk eens in: een kerk waarvan de leden eigenlijk stuk voor stuk een buiten- gewoon grote mate van mondigheid vertonen, maar die in plaats van deze mondigheid te stimuleren het zelfstandig nadenken stremt door een te strakke en ook wel reaktio- naire binding aan de belijdenis – bevoordeelt die niet de kleingeeste- rij? Op praktisch elk gebied weten de vrijgemaakten van wanten, alleen op kerkelijk gebied fietsen ze met een vastgebonden stuur en zitten ze in verveling uit te kijken naar ieder nieuw geluid dat hen alleen maar van buitenaf bereiken kan. Zullen zich daar op de duur niet alleen diegenen thuisvoelen wier geest (nog) te klein is om tussen hoofd- en bijzaken te onderscheiden?

Soepele binding

Alles goed en wel, zal iemand zeg- gen, maar ik zou nu toch wel eens willen weten hoever die beperkte vrijheid die u zichzelf toestaat zich dan uitstrekt. U hebt het wel steeds over een soepele binding aan de belijdenis maar wat voor een vaag- heid is dat eigenlijk? Heeft de ge- schiedenis niet voldoende bewezen waar dat op de duur heengaat? Ook professor Van Deursen voert aan dat de weg die ik wil inslaan niet nieuw is. Ik moet hem dat toestemmen, maar van wat hij er tegenin brengt kun je hetzelfde zeggen. Dat beslist dus niet, oud of nieuw kan het krite- rium niet zijn. Maar toch blijft de vraag: wat betekent een soepele binding aan de belijdenis? Wel, laat ik er eens een voorbeeld van geven aan de hand van een wat langere aanhaling uit een katechismus-preek van mezelf. Het gaat over het derde gebod zoals dat in Zondag 36 wordt uitgelegd, nader bij vraag en ant- woord 100. „He, gemeente, hebt u dat gezien, dat ons leerboek van de godslastering wel aangeeft dat God die 'met de dood te straffen bevolen heeft', maar er niet bijzegt door wie die doodstraf zou moeten worden uitgevoerd? Dat met andere woor- den de Katechismus het niet aange- durfd heeft te stellen – zoals hij dat bij het zesde gebod wel doet – dat het de overheid is die het zwaard draagt om de godslastering te we- ren? De Heidelbergse vaders heb- ben dus in het midden willen laten of

het ketter-doden zoals de overheden van die tijd dat ondernamen (denk aan de zaak Servet in Geneve!) in overeenstemming met Gods wil was of niet. Wij geven nu op z'n minst als commentaar: een begrijpelijke aar- zeling, om maar niet te zeggen dat wij dat ketter-doden helemaal ver- foeien, maar in die tijd was er moed voor nodig om een dergelijke toch niet onbelangrijke zaak onbeslist te laten. Maar, gemeente, op het mo- ment dat we deze onzekerheid van onze belijdenis in de uitleg van het gebod ontdekken, is het leerboek der kerk op dit punt op slag niet langer een gezagsinstantie maar een gesprekspartner geworden. Je ziet dan immers dat de opstellers van dit geschrift ook problemen hadden waar ze niet uitkwamen. Net zoals dat met ons wel het geval is. Ze hadden dat dan ook maar eerlijk moeten toegeven, vindt u ook niet? Het misstaat een belijdenis helemaal niet dat ze ook haar verlegenheden belijdt. Maar nu heeft de Katechis- mus die verlegenheid verheimelijkt. Onzekerheid openlijk ten toon spre- den is zwak, hebben ze natuurlijk gedacht, dat zou het gezag van de belijdenis aantasten. Je ziet dat vaker. Ook bij de uitleg van het arti- kel over de nederdaling ter helle van onze Heiland geeft de Katechismus een verklaring die bijbels gesproken helemaal niet gek is maar historisch niet kan. De oude kerk heeft blijkens de plaats in het Credo waar dit wordt beleden gedacht aan een gebeurte- nis tussen het sterven en de opstan- ding van onze Here, maar de Kate- chismus is niet ten onrechte bang geweest dat er met zo'n hellevaart van Christus een stukje mythologie ons christelijk geloof zou binnenstro- men. Echter, hij had zich over zijn ingreep wel eens mogen verant- woorden. Ons moderne denken beti- telt dit terecht als betutteling en bevoogding en eist op punten als deze meer openheid.

Om nu naar de godslastering terug te keren willen we nog even een andere mogelijkheid overwegen. Zou de Katechismus niet gewoon bedoeld hebben te zeggen dat God haar *onder het oude verbond* 'met de dood te straffen bevolen heeft'? De aangehaalde tekst onderaan uit het boek Levitikus steunt die ge- dachte. Fervente verdedigers van de onfeilbaarheid van de konfessie zullen met vreugde op dit gat in de heg afspringen om aan onze eerdere konklusies te ontkomen, maar he- laas!, die vaders van ons die hun nederlands uitstekend kenden zou- den wanneer ze dat bedoeld hadden stellig het woordje 'voormaals' heb- ben toegevoegd: '... waarom Hij die voormaals met de dood te straffen bevolen heeft', – zoals ze dat ook doen in het doopsformulier als ze het over de achterhaalde besnijde- nis hebben. En hoewel ons leerboek dat dus niet zegt zou ik nu toch maar willen doen alsof dat woordje 'voor-

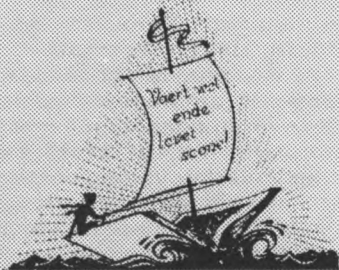
maals' erbij stond en u dit dan als boodschap willen meegeven: Uit de zware straffen die in het Oude Testa- ment op de godslastering stonden blijkt zonneklaar om wat voor een verschrikkelijk kwaad het hier gaat. Denk eens in: de heilige en lieve naam van de Here God lasteren, daar opzettelijk kwaad van spreken – daar mag je toch niet van verwach- ten dat God dat over z'n kant laat gaan? Gods naam is er om die te belijden, niet om die te belasteren!' Nu, tot zover het citaat en ik geef het als voorbeeld van wat ik me bij een soepele hantering van de belijdenis voorstel. Ik vind niet alleen dat dit mag maar dat je als bedienaar van het Woord de plicht hebt de ge- meente op een vergelijkbare wijze te leren de belijdenis van de kerk met kritische ogen te lezen. Anders zal een zogenaamd *gravamen* (dat is een belijdenis-verbetering) bij be- langrijker zaken dan deze (en die zijn er ook! Denk maar aan de leer van de verkiezing en verwerping in de Dordtse Leerregels waarover ik binnenkort iets hoop te gaan schrij- ven) nooit lukken. Of je moest al het bijna goddelijke gezag van een Abraham Kuyper hebben... Hem is het als enige in al die vier eeuwen gelukt iets van de belijdenis af te doen. Is dat niet zeer vreemd bij een menselijk geschrift dat z'n eigen onvolkomenheid zelf toegeeft?

WAARHEID & EENHEID

(onafh. blad v.d. geref. gezindte)

In november-nummer:
v. Mechelen: Bij een gnostisch plan voor de wereld
Boelema: Impressies ambtsdra- gersconferentie
v. Mechelen: bittere dilemma CGB
Lindeboom: startkrant LCGJ
Ozinga: Opstanding der doden (schriftstudie tbv. evangelisatie).

Nrs./proefab.:
Kortonjolaan 22,
Eindhoven / 01803-13281

Ex Libris

T. Hoekstra, Zwolle

Over spelonkiemensen en andere vromen

„Na deze bevinding was de Hemel krachtdadig bij hem doorgedrongen om hem te laten zien hoe de duivel onder de toelating de hand heeft in alle prediking, vooral bij die zogenaamde Gereformeerden, die bang waren de zielen pijn te doen, zodat zij maar klaar stonden, als echte okselnaaiers, om ze zo zacht mogelijk uit de ellendepoot op te trekken.”

Verstaat gij wat gij daar leest? Probeer dan ook het volgende maar eens:

„Och, wat komt de Hemel tegen al die tafels vol uitspouwsel van het vrome vlees te getuigen, zeggende: Raap uw kramerijen weg, o dochter Sions. Wel meid, als je het nog eens mag komen te gebeuren dat de Hemel dat eens personeel tot jou mag komen te zeggen, o, dan zal je komen te staan als ten dage dat je geboren werd, en o, dan zal je ziel-tje naakt uitgestroopt worden en aan het stotteren raken. En o, dan zal je beschaamd en schaamrood worden over je mooie versjes, want och, dan zal je je eigen te kennen krijgen als een hater van dat hoge Wezen, dat toch zo komt uit te roepen in het dierbare getuigenis, dat eeuwig zeker is: Zou ik niet haten, die u haten...”

Als u zich nu vol afkeer afwendt, kan ik dat begrijpen, maar daarvoor schrijf ik dit niet en ik hoop dat u verder wilt lezen. Wat u hierboven aantrof, waren een paar fragmenten uit een roman, Neveldijk, opnieuw uitgegeven naar de laatste druk van 1930. De schrijver was de predikant D. Hogenbirk.

Toen ik het boek uit had, dacht ik: „Wat moeten we daar nou mee in 1990?” Als ik in 1930 had kunnen lezen, zou ik het toen al ouderwets

gevonden hebben. Misschien hadden mijn ouders er meer van begrepen, maar ik heb mijn twijfels. Wie in onze kring kan iets beginnen met die 'Tale Kanaäns'? En bij de jeugd tot en met vijftig zullen er zeker weinigen zijn die met dit soort geheimtaal uit de voeten kunnen. Misschien moeten we daarvoor zijn bij hen die meer dan wij vertrouwd zijn met het begrip 'toeëigening der genade'?

Dominee Hogenbirk heeft in dit boek een aantal mensen beschreven die eigenlijk allemaal als een bepaald type christen beschouwd kunnen worden. Het vreemde ratjetoe van de tale Kanaäns is in gebruik bij de 'spelonkiemensen'. Dat zijn degenen die de prediking in de kerk veel te licht vinden. In dergelijke kringen heet het dat de dominees „niet goed in de hoeken vegen”. Dat wil zeggen dat er veel te gemakkelijk wordt gepreekt over genade en verlossing. Er wordt te weinig gewaarschuwd: het is immers maar een enkeling die behouden wordt, velen gaan „met een ingebeelde hemel” voor eeuwig verloren. En als het een mens gegeven wordt (je kunt er zelf geen nagschrapseltje aan toedoen) dat je vanuit je ellende enig licht mag komen te zien, dan zul je daarvan gaan spreken. „Genade maakt de tong los.” En dat spreken dient in die eigen geheimtaal te gebeuren, want dat is pas een bewijs van echte ervaring, bevinding. Waar dat spreken ontbreekt, daar kan ook geen echte redding zijn. Nee, van de kerk moeten die mensen niet veel hebben. De meeste dominees zijn 'okselnaaiers'. Ook al zo'n fraaie term. De herkomst vinden we in Jeremia 38:12. De profeet zal met touwen uit een put getrokken worden, maar eerst moet hij oude lappen onder zijn oksels doen om verwonding door de touwen te voorkomen. Waarschijnlijk is er ook nog verband met Ezechiël 13:18 waar sprake is van vrouwen die „kussens naaien voor alle oksels der armen” (Oude Vertaling uiteraard).

Waar die naam 'spelonkiemensen' vandaan kwam? Ik citeer uit 'Neveldijk': „Dan liep het huis vol en dan vonden ze, de vrienden en vriendinnen van de schipper, dat het bij Klaas net de spelonk van Adullam was, waar tot David vergaderde alle man die benauwd was, en alle man die een schuldeiser had, en alle man wiens ziel bitterlijk bedroefd was, en hij tot een overste over hen werd. De vrienden en vereerders van de schipper werden uit dien hoofde op het dorp als de 'spelonkiemensen' aangeduid.”

Nou, dat ging helemaal niet goed met die mensen. Bij sommigen was de vroomheid meer schijn dan werkelijkheid en anderen tobden maar door zonder dat er bij hen wat licht doorbrak. En dat de kerkdiensten hun weinig goed deden, was eigenlijk geen wonder. De dominee durfde

niet „verder te preken dan hij geleid was”. Het was natuurlijk onvermijdelijk dat hij wel eens van genade moest spreken, bij voorbeeld op christelijke feestdagen, maar dan was hij niet op dreef. Het was in zijn eigen ziel geen feest en dus ging hij er altijd weer toe over in krasse termen te verkondigen wat het wil zeggen als die genade wordt versmaad en tevens uitvoerig te vertellen hoe veel strijd het kost die genade te aanvaarden. Een hoorder, een boer, zei na afloop van een dienst: „Er was eens een koe die een emmer melk gaf, maar daarna die emmer met haar poot omstootte”. En zo was het. Maar de Neveldijkers vonden dat ze een beste dominee hadden die het de mensen goed kon 'aanzeggen'. En als de dominee weer eens voor een beroep had bedankt, sjouwden ze de pastorie vol cadeaus. Zelfs het spelonkievolk deed dan mee.

Gelukkig waren er ook andere vromen in Neveldijk, mensen die wel durfden te aanvaarden dat zij kinderen van God mochten zijn, zonder dat zij zich het hoofd braken over de vraag of zij wel zeker mochten zijn van hun uitverkiezing en of zij daarvoor wel voldoende ervaringen en kenmerken konden opsommen. Er kwam ook een andere dominee. Hij durfde bij een graf van een blijmoedige vrome te zeggen: „Nu zingt zij met alle gezaligden het nieuwe lied voor de troon des Lams dat haar kocht met zijn bloed.” De spelonkiemensen vonden dat maar lichtzinnige taal. Toch, in Neveldijk begon het lichter te worden, de zon der genade brak door.

Dominee Hogenbirk heeft met dit boek zijn bedoeling gehad. Hij wilde de ogen openen voor de valse mystiek, hij wilde er niet de spot mee drijven, maar hij hoopte met de medicijn van de humor de lijders te genezen. Zelf schrijft hij: „Het christelijk leven in ons goede land is vervreemd van de eenvoudigheid des geloofs. Het is ontstellend, zoals in veel boeken het Woord des Heeren van de plaats welke het hebben moet – de eerste en hoogste plaats – weggeschoven wordt door eigenzinnig-vrome, het vlees behagende beuzelpraat.” En als laatste citeer ik van hem: „Het is gemakkelijker een vroom mens te *schijnen*, dan een vroom mens te *zijn*.”

Of dit boek nu zo nodig herdrukt moest worden? Ik heb mijn twijfels. Ik vrees dat in kringen die nog net zo denken als de spelonkiemensen, dit boek weinig effect zal hebben. Onder de lezers van Opbouw zijn zulke mensen niet te verwachten, lijkt me. Toch, als historisch document kan het onze interesse wekken. Het heeft bij mij in elk geval het voornemen opgeroepen eens iets te schrijven over mystiek in het algemeen en over de tale Kanaäns in het bijzonder. U hebt dus nog wat tegoed.

M. Vrijmoeth-de Jong, Zwolle

De Bijbel voor jou

J.H. Mulder van Haeringen. 'De Bijbel voor jou'.

Uitgave: Medema, Vaassen en Buijten & Schipperheijn, A'dam. Prijs f 39,90.

Het uitgangspunt van de schrijfster

De beoordeling van het theologisch standpunt van een auteur van een kinderbijbel valt in de meeste gevallen niet mee. Vertellingen van bijbelse verhalen zijn nu eenmaal geen dogmatische verhandelingen. Toch is het belangrijk te weten of de schrijver de Bijbel erkent als het Woord van God, dat geïnspireerd is door de Heilige Geest, en of Jezus Christus voor hem de Redder van Zijn volk is of alleen maar een groot voorbeeld. De schrijfster van 'De Bijbel voor jou', mevrouw J.H. Mulder van Haeringen maakt het ons op dit punt gemakkelijk door in het voorwoord een verantwoording van haar standpunt af te leggen. Over de Bijbel schrijft zij „Lezers en hoorders moeten weten dat de verhalen in dit boek niet zomaar verhalen zijn. Nee, hier wordt gesproken over de Schepper van hemel en aarde. En over Jezus Christus, de Zoon van God". En verder: „Ik heb getracht zo dicht mogelijk bij de tekst van de Bijbel te blijven". Over Jezus Christus schrijft zij: „Kinderen moeten weten, dat de Here Jezus hen liefheeft en dat Hij ook hun zonden heeft weggenomen, toen Hij stierf aan het kruis". Al lezend in deze kinderbijbel merkte ik, dat de schrijfster zich inderdaad aan het Woord van de Bijbel wil houden en dat ze de boodschap van vergeving van zonden in Jezus Christus probeert door te geven. Helaas kan dat van veel kinderbijbels, die de laatste decennia verschenen, niet meer gezegd worden. Het was een verademing weer eens een boek voor kinderen in handen te hebben, waarin zo duidelijk de boodschap van het verlossende heil door de dood van Christus aan het kruis naar voren komt.

Voor verstandelijk gehandicapten en voor kinderen tot 8 jaar

De schrijfster heeft dit boek met bijbelverhalen geschreven, nadat zij ze eerst verteld heeft aan haar verstandelijk gehandicapte dochter Tinca. Haar bedoeling is, dat aan verstandelijk gehandicapten van alle leeftijden dit boek gegeven kan worden met de mededeling „Dit is De Bijbel voor jou". Deze mensen met een laag nivo van verstandelijke ontwikkeling komen meestal niet verder dan de kleuterbijbel. De kinderbijbel is voor de meesten al te moeilijk. En de echte Bijbel blijft voor hen een gesloten boek. Maar

ook deze mensen moeten horen, dat de Here Jezus hen graag dicht bij Zich wil hebben, omdat Hij hen bijzonder liefheeft. Hij heeft ook voor hen de hoogste prijs betaald. Aan de verhalen is duidelijk te merken, dat de schrijfster ze eerst zelf verteld heeft aan haar dochter. Al vertellend heeft ze gemerkt wat haar dochter wel en wat zij niet begreep. Het resultaat is dat zij in dit boek er uitstekend in geslaagd is woord- en taalgebruik aan te passen aan haar doelgroep. Zij blijft niet bij de verhalen alleen staan, maar weet ook allerlei zaken, die met het verhaal te maken hebben op eenvoudige manier uit te leggen. Als zij het verhaal van het laatste avondmaal vertelt, legt zij heel knap de verbinding met het Heilig Avondmaal in de gemeente in zulke woorden, dat een klein kind dat kan begrijpen. En daarmee kom ik gelijk op de tweede doelgroep: het kind tot ongeveer 8 jaar. Ieder die een kind tussen de vier en acht jaar heeft, weet hoe moeilijk het is verschillende godsdienstige begrippen aan deze kleine kinderen uit te leggen. Het is niet voor niets een feit, dat er veel minder kleuter- dan kinderbijbels zijn. Weinigen verstaan de kunst zo eenvoudig te vertellen, dat het kleine kind aangesproken wordt en begrijpt waar het om gaat. Het is een grote verdienste van mevrouw Mulder in 'De Bijbel voor jou' een boek voor kleuters en kinderen van de onderbouw van de basisschool geschreven te hebben, dat begrijpelijk is.

Vertellen is een kunst

De vertelcapaciteiten van de schrijfster komen in dit boek goed uit de verf. Geboeid heb ik de verschillende verhalen gelezen en voorgelezen aan kinderen van de groepen één tot vier van de basisschool. De verteltrant is niet zakelijk, zoals in veel moderne eigentijdse kinderbijbels, maar doorleefd en dientengevolge doorweven met waardeoordelen en soms ook met fantasiedetails. En daarmee stuiten we op het vraagstuk in hoeverre het geoorloofd is bij een vertelling de fantasie een rol te laten spelen. Mevrouw Mulder is er in geslaagd zo te vertellen, dat ze dicht bij de bijbeltekst blijft en weinig plaats laat voor haar fantasie. Toch zette ik een enkele keer een vraagteken. Was het zo dat Ruben wegliep bij de put, waarin Jozef was gegooid, omdat hij het niet meer aan kon zien? (bl. 57) Was David altijd vriendelijk en vrolijk in de tijd, toen

hij voor Saul op de harp speelde? (bl. 162) Minder problemen heb ik met de gefantaseerde bijzonderheid, dat Jozef aan het werk was in de kamer, toen hij aangesproken werd door Potifars vrouw of dat de discipelen het zeil oprollen bij de storm op het meer. De kamer en het zeil worden in de Bijbel niet genoemd. Voor de betekenis van het verhaal zijn ze onbelangrijk, maar ze geven de vertelling een entourage, die de aandacht van het kind trekt en vasthoudt. In geringe mate maakt de schrijfster soms heel sober gebruik van dergelijke vrijheden om de vertelling te verlevendigen. En wie doet dat niet als hij voor kinderen vertelt?

Exegetiseren of moraliseren

Een ander probleem is het vraagstuk van de waardeoordelen in een kinderbijbel. Wanneer exegetiseer je en wanneer moraliseer je als verteller? Exegese is nodig bij vertellen, omdat anders het kind de betekenis van de verhalen niet begrijpt. Ook volwassenen hebben wekelijks exegetische preken nodig voor het goede begrip van de Bijbel. Zo kunnen kinderen ook niet zonder uitleg van de bijbelse gegevens. Ieder weet echter dat preken voor kinderen snel ontaardt in moraliseren. Zo wordt de grens tussen exegese en moralisme snel overschreden. En daarbij gaan we er dan van uit, dat moraliseren altijd fout is. Moralisme is het beoordelen van menselijke handelingen op goed en kwaad en dat past ons mensen niet, vinden velen. Een voorbeeld hiervan lazen we in het verhaal van Jozua en de Gibeonieten. Mevrouw Mulder vertelt dat Jozua 'dom' was, toen hij een verbond sloot met de Gibeonieten zonder eerst God om raad te vragen. Dit oordeel over Jozua zullen sommigen moralistisch vinden. Naar mijn mening is het een goede manier om kleine kinderen te leren, dat ook groten in Gods koninkrijk fouten maken en dom kunnen zijn. Het was onverstandig, – en dat is nog maar zacht uitgedrukt – van Jozua om niet eerst God te raadplegen. Zonder beoordeling van Jozua's houding zal het kind de essentie van het verhaal niet begrijpen en waarschijnlijk verkeerd inschatten. In deze kleuterbijbel komen op deze manier bijna op elke bladzijde waardeoordelen over menselijk handelen voor. Zolang deze oordelen gebaseerd zijn op de waarden, die God belangrijk vindt, kunnen we daar alleen maar dankbaar voor zijn. Na

de radikale afwijzing door verschillende godsdienstpedagogen van de zogenaamde moralistische kinderbijbels van voor de oorlog van W.G. v.d. Hulst, Anne de Vries e.a. ontbreekt in de meeste moderne kinderbijbels elke vorm van exegese. Waarschijnlijk komt dit voort uit angst voor moralisme. Mevrouw Mulder heeft haar eigen kind voor zich gehad bij het vertellen van de verhalen en ze heeft gezien, dat de boodschap van Gods liefde en trouw pas door het kind wordt begrepen, als er verteld wordt hoe de mens daarop reageert: gelovig of ongelovig, gehoorzaam of onwillig, geduldig of opstandig, blij of ontevreden, enz.

Het uiterlijk van het boek

De Bijbel voor jou is een prachtig

uitgegeven boek, gebonden in een harde kaft. Er is gebruik gemaakt van een duidelijke letter. De lay-out maakt gebruik van twee kolommen per bladzijde. Op elke pagina staat een illustratie in kleur met eenvoudige figuren. Kinderen van 4-8 jaar en verstandelijk gehandicapten zullen dit boek graag ter hand nemen en de plaatjes willen bekijken. Na enige tijd zullen ze de verhalen herkennen aan de illustraties. Voor de doelgroep is het een heel aantrekkelijk boek.

Konklusie

Er zijn niet zoveel kinderbijbels voor de leeftijd van kinderen van de vier jongste groepen van de basisschool. Veel ouders komen na een zoekactie onder de uitgaven, die er op de markt zijn uiteindelijk weer terecht

bij de kleuterbijbel van Anne de Vries, die in 1948 op de markt kwam. Deze uitgave van mevrouw Mulder van Haeringen is een goede eigentijdse kleuterbijbel, die ik van harte kan aanbevelen. En de prijs is heel redelijk.

G. v.d. Brink, Veenendaal

Deze tegenwoordige duisternis (1)

Van Peretti's roman 'Deze Tegenwoordige Duisternis' werden in Amerika meer dan één miljoen exemplaren verkocht. Het boek verschijnt binnenkort in het Nederlands. Ik verwacht dat het ook in onze kring gelezen zal worden. Het is spannend als de beste detective, en 't hoort tegelijk tot die boeken, die je aan het denken zetten.

De titel is genomen uit Efeze 6: wij hebben de strijd niet tegen vlees en bloed, maar tegen de machten „der duisternis dezer eeuw” (Ef. 6:12; St.Vert.). Ongetwijfeld is het een evangelical-roman. Ik denk dat de schrijver zich goed thuisvoelt in de denk-wereld van Texe Marrs, die een aantal boeken schreef over de New-Age-filosofie en daarbij vooral

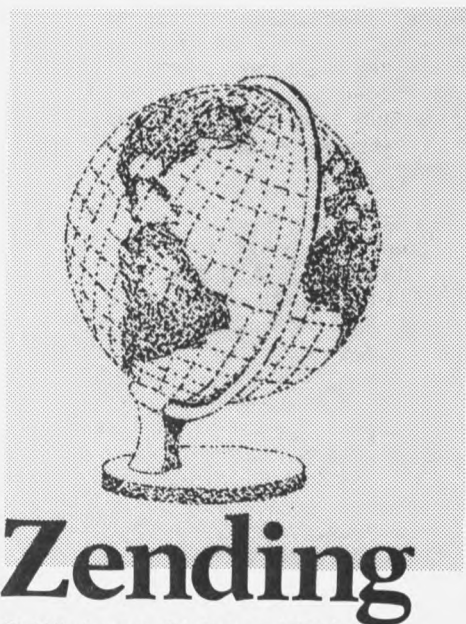
aandacht gaf aan de idealistische samenwerking die bekend staat onder de naam 'Het Plan'. Marrs heeft het dan over een door satan zelf in het denken van geniale mensen uitgebroed PLAN tot het vestigen van een Nieuwe Wereldorde van gerechtigheid, waarin de oude idealen van de mensheid als vrijheid, geluk, vrede, heelheid, eindelijk gerealiseerd worden.

In het boek van Peretti gaat het over een aantal intellectuelen onder leiding van een vrouw, dat een 'zachte samenzwering' op touw zet, om de 'Orde van de Universele Geest' (een New-Age-achtige toestand) te vestigen in de kleine stad Ashton in de USA. In die club zitten o.m. een dominee die zeer fijnzinnig droomt over de god die je ten diepste zelf bent en een politiecommissaris die in de ban is van een vrouwelijke professor in de psychologie. Ze treedt op als medium en staat in verbinding met duistere afgoden uit de Oud-Kanaänitische tijd. De tegenstanders zijn een biddende, bijbelgetrouwe pastor en zijn vrouw, de hoofdredacteur van een plaatselijke krant, een journaliste en wat eenvoudige gelovigen, die aangeduid worden als 'het overblijfsel' of 'de heiligen'. Eerlijk gezegd was ik bang getraceerd te worden op een goedkope bekeringsroman. Maar Peretti schreef een boek van klasse. Het Amerikaans-Engels is pittig, soms rauw en hard. De intrige is knap. Het verhaal meeslepend. Kortom: een rode-oortjes-roman. Het meest fascinerende van het boek ligt in het optreden van engelen en duivelen als figuren die een minstens zo werkelijke rol spelen in het geheel als de menselijke hoofdpersonen. Dat geeft het boek een christelijk science-fiction-achtig karakter. Misschien is het beter om te spreken

van een christelijk surrealisme: er gebeuren dingen die volstrekt niet kunnen. Zo verschijnt er plotseling een jonge vrouw op een scooter en ze verdwijnt ook weer in één seconde, als de engel die Petrus uit de gevangenis verlost. Stellig wil de schrijver zeggen dat de tijd van de wonderen niet voorbij is.

De gepleegde zelfmoord van een jonge vrouw is één van de polen waar alles om draait. Gaat dat drama zich herhalen? Het wordt getraceerd als het hoogtepunt in het duivelse één-wordings-proces met de Al-god tijdens een spiritistische seance. Het meisje werd gehypnotiseerd en voltrok met een vlijmscherp mes het zelf-offer. En dat was in de voorstelling van de fanatici niet gruwelijk, maar bevrijdend, want ze was nog niet – zoals de andere deelnemers – tot het inzicht gekomen dat we niet sterven kunnen, omdat het goddelijke bij ons in en uit stroomt. Tijdens haar vreselijke daad beleefden de aanwezigen in trance de oudheidense extase van de godwording. Tot zover een korte inleiding op het boek. In een volgend stukje wil ik eerst schrijven wat ik als heel positief ervaren heb in deze roman. Tenslotte stel ik me voor in een derde notitie de zorg te verwoorden, die het boek bij me achterlaat.

Titel: 'This Present Darkness', Frank Peretti. MINSTREL (Gr.Br. 1989), 508 blz.

B. Wielenga, Richmond (Z.A.)

Liturgie en zending (3)

Dat de zondagse eredienst en het zendingswerk onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, mag na wat ik daarover in de vorige afleveringen van deze korte serie heb opgemerkt, duidelijk zijn. Toch is het goed er nog een keer op door te gaan. Want is het wel gebruikelijk onder ons de eenheid tussen zondagse eredienst en ons leven door de week in de wereld te belijden (Zondag 38), die tussen eredienst en zending is toch vaak minder vanzelfsprekend, terwijl het van levensbelang voor de kerk is die eenheid niet alleen in theorie toe te stemmen, maar ook in praktijk te beleven.

Zendingsloze eredienst

Laat ik een paar gevaren noemen die de kerk bedreigen, wanneer wij in de kerk 's zondags de zending eigenlijk uit het oog verliezen. De God die wij in de eredienst ontmoeten is dezelfde die ons uitzendt de wereld in. God gaat met zijn volk om in de eredienst, maar Hij gaat ook met dat volk op weg de wereld door de Toekomst tegemoet. En op die tocht ontmoeten we de volkeren die voor hun behoud met ons mee achter God aan die Toekomst tegemoet moeten gaan. Zending is het instrument dat God gebruikt om die volkeren achter Hem aan te laten aansluiten. Breken we zending en eredienst uiteen, dan houden we een introverte eredienst over, waarin de kerk heilsegoïstisch met zichzelf bezig is en zich alleen bekommert over eigen problemen. Geen denkbeeldig gevaar helaas, zoals uit de kerkgeschiedenis kan worden aangetoond. Ook de eenheid van Gods werk wordt zo verbroken.

Een ander gevaar is dat zending niet gezien wordt als een opdracht aan de samengekomen gemeente als geheel. Er zijn een paar specialisten ver weg bezig met dat werk, en hob-

byisten in eigen omgeving in wat we dan evangelisatie noemen. Maar dat zending werk is aan allen gemeenschappelijk en zo ook aan ieder persoonlijk opgedragen, ontgaat ons nogal eens. De onlosmakelijke band tussen eredienst en zending bepaalt ons er bij dat zending net zo belangrijk is voor een kerk als de kerkdienst. Het is jammer dat in Zondag 38 van de Heid. Cat. het verband met de zending niet wordt gelegd. Gelukkig legt ze wel een verband tussen de kerkdienst en het christelijke leven door de week! Wat een rituele onzin om zondags naar de kerk te gaan maar de rest van de week je geloof thuis te laten! Even onzinnig is het zondags God te ontmoeten in de eredienst om verder door de week aan het christelijk getuigenis in de wereld in zending en evangelisatie niet te denken!

Een derde gevaar moet gesignaleerd worden: zending kan gedaan worden alsof het een menselijk project is. Het wordt een zaak van goede planning en organisatie, voldoende financiën en mankracht, de juiste methoden en benaderingswijzen. Een beetje meer van dit en een beetje meer van dat, en dan zal voor het jaar 2000 de zendingsopdracht zijn voltooid. En natuurlijk mogen we al deze en andere zaken niet verwaarlozen. Maar de eenheid tussen eredienst en zending leert ons dat zending Gods werk is dat Hij zelf doet door zijn Geest, en dat wij daaraan door zijn genade mogen deelnemen. Zending is een voorrecht aan de kerk en geen recht van de kerk. Dat houdt ons ook nederig, een onmisbare houding voor wie zendingswerk wil doen. De God die ons in de eredienst ontmoet, en met ons op weg gaat de wereld door, zet ons ook aan het zendingswerk en houdt het gaande door zijn Geest.

Zendingsgerichte eredienst

Tenslotte een paar praktische opmerkingen over de vraag hoe we in onze liturgie aan deze eenheid tussen eredienst en zending vorm kunnen geven, zodat we er nadrukkelijker bij bepaald worden dat zending er helemaal bij hoort, bij het kerkzijn en bij ons leven in de wereld.

In het kader van de voorbede voor zending – en evangelisatie, want een werkelijk verschil is er niet – zou er informatie gegeven kunnen worden, zodat er konkreet gebeden kan worden. Gebedsbrieven kunnen gelezen worden, wanneer er voor de zending gebeden wordt; of wanneer er voor lokaal evangelisatiewerk gebeden wordt, zou daar eerst iets over verteld kunnen worden, misschien door iemand die daar aan mee doet. In de dienst der voorbeden kan heel goed een informatie-element ingebouwd worden zonder dat daardoor afbreuk gedaan wordt aan het karakter van de eredienst.

Hetzelfde geldt natuurlijk voor de dienst der offeranden. We kunnen tegenwerpen dat die informatie in het kerkblad al gegeven wordt; ook al is dat van belang, het gaat ons erom nadrukkelijk gestalte te geven aan de eenheid tussen eredienst en zending. En daar draagt kerkbladinformatie weinig aan bij.

Ook oproepen tot deelname aan bepaalde projecten zouden in dit zelfde kader gedaan kunnen worden. Informatie over een bepaald zendingsproject waar nog medewerkers voor nodig zijn gevolgd door konkrete voorbede zou ons voor een heilzame beslissing kunnen plaatsen: moet ik hier niet op ingaan? De mogelijke vrijblijvendheid van een oproep in de kerkbode is zo te voorkomen.

Ik denk aan de Avondmaalsliturgie. Kan daarin niet van tijd tot tijd een missionair moment worden aangebracht? Misschien in de keuze van de Schriftlezingen aan de Tafel, of bij voor- of nabetrachting. Het zelfde geldt ook van de doop: in de formulieren mij bekend wordt aan het verband tussen doop en zending, zo vanzelfsprekend toch, niet zoveel aandacht besteed. Het verbond staat centraal; maar dan kan de zending niet gemist worden, onverbreekelijke twee-eenheid als verbond en zending nu eenmaal in de bijbel zijn. In het dankgebed na de doopbediening zou bij voorbeeld heel verantwoord de relatie met de zending gelegd kunnen worden.

Het zijn maar een paar suggesties om de eenheid tussen eredienst en zending konkreet vorm te geven. Die eenheid is van wezenlijk belang en voor de eredienst en voor de zending. Zending komt op uit de eredienst van de kerk en mondt daarin weer uit. En die beweging blijft gaande tot de beloofde Toekomst aanbreekt.

Te verwachten artikelen (o.a.):

Mance ter Andere, Eigentijds belijden
D.J. Bakker, Mag alles wat kan?
D. Holwerda, Eindtoestand of beginsituatie
K.T. de Jonge, Zwickau in Almere

Voor de kinderen

Jeanette Westerkamp-Stegeman

Post uit Rwanda

Oorlog

„Vader! De soldaten zijn in de buurt en ze doorzoeken de huizen!!” Emmanuel praat zachtjes maar toch klinkt het als een schreeuw, zijn ogen staan angstig en hij hijgt. Aan de tafel zit zijn vader. Hij zit daar al de hele morgen, haast zonder te bewegen met zijn handen voor zich gevouwen. Nu kijkt hij op en vraagt: „Was je buiten?” „Hier vlak om de hoek, zegt Emmanuel, even maar en ik zag...” „Niemand mag naar buiten, ik dacht dat je dat wist” zegt vader rustig. Vader is altijd zo rustig en stil, begrijpt hij dan niet wat er aan de hand is? „Vader,” fluistert Emmanuel. „Natuurlijk komen er soldaten om de huizen te doorzoeken” zegt vader dan. „Natuurlijk, het is oorlog. In de hoofdstad zijn wapens gevonden en mensen in de stad zijn zelfs mee gaan doen met de vijand. Natuurlijk zoeken ze hier ook naar verraders en naar wapens.”

„Maar vader, begrijpt u het dan niet?” Emmanuel beeft haast. „De vijand komt uit Oeganda. Marthe studeert in Oeganda, Jafet woont in Oeganda, ze gaan denken dat wij er ook wat mee te maken hebben.” Vader schrikt helemaal niet van die woorden. Hij kijkt Emmanuel alleen maar aan. Ach, natuurlijk heeft hij daar ook al aan gedacht. Natuurlijk. Marthe is nu thuis bij haar vader en haar broer. Op de universiteit in Oeganda was een opstand. Studenten hebben gevochten met politie-mensen. Er zijn mensen gedood. Marthe is gauw naar huis gekomen en nu wacht ze wanneer ze terug kan gaan. Jafet, hun broer, is politie-man in Oeganda. Hij vindt dat prachtig. Hij was altijd al een jongen met een grote mond die ervan hield om stoer te doen. Vader hield er niet van en moeder schudde vaak haar hoofd over Jafet toen ze nog leefde. Laatst stuurde hij nog een briefje, weer vol stoere taal. Hij werd al rijker en rijker, schreef hij. Hij liep met een enorm geweer rond en kon doen wat hij wou.

Hij schreef dat hij het prima had in Oeganda en dat het beter was dan in Rwanda waar alles zo precies geregeld is. Emmanuel krijgt een schok als hij aan dat briefje denkt. „Vader”, zegt hij ongerust, „waar zijn de brieven van Jafet en Marthe. Als de soldaten die vinden denken ze helemaal dat Jafet er wat mee te maken heeft. We moeten die brieven verbranden.” Vader haalt zijn schouders op. „Je moet maar doen wat je goed vindt” zegt hij zacht. „Wat wilt u dan doen?” vraagt Emmanuel

ongeduldig. „Bent u dan niet bang?” „Ik bid” zegt vader. Hij buigt zijn hoofd en blijft weer doodstil zitten. Zo gaat het altijd. Emmanuel weet niet wat hij ervan moet denken. Vader bidt. Als er iets ergs is bidt vader. Hij kijkt naar de oude lange magere man aan de tafel. Hij, Emmanuel, is de jongste zoon. Het lijkt of zijn vader altijd oud is geweest. Soms wordt hij er zo ongeduldig van. Wat er ook gebeurt vader heeft altijd maar een antwoord: bidden. O ja, vader doet zijn werk, vader krijgt erg veel bezoek, en hij bezoekt veel mensen, hij zit helemaal niet stil, maar altijd als er iets is om boos over te wezen of verdrietig of bezorgd dan gaat vader ergens zitten, heel stil om met God te praten, soms dagen lang. Emmanuel wil dan juist iets dóen. Iets, geeft niet wat, maar niet stilletjes afwachten. Hij wordt er boos van en angstig. Hij houdt veel van zijn vader, heel veel. Toen zijn moeder gestorven was zeiden de vrienden tegen zijn vader: „Je moet een andere vrouw zien te vinden. Je bent een oude man. Je hebt iemand nodig die lekkere dingen voor je kookt, die je warm houdt als je het koud hebt, een vrouw die voor je zorgt als je ziek bent.” Maar vader zei: „Later misschien, als ik geen kinderen meer in huis heb. Jullie weten toch dat een vrouw hier meestal niet houdt van de kinderen die niet van haar zijn. Nee ik trouw niet weer voor mijn kinderen allemaal zelf een gezin hebben.” Dat zei vader en hij sprak er niet meer over. „God weet wat we nodig hebben” zegt hij altijd. Emmanuel kan niet blijven staan en kijken naar zijn vader. Hij loopt met grote passen naar de la waarin meestal alle papieren liggen. Hij pakt de brieven eruit en loopt naar de keuken. Marthe heeft een vuur gemaakt en staat te koken. „Alle brieven uit Oeganda, van jou en Jafet. Ik denk dat we ze maar beter kunnen verbranden, de soldaten komen de huizen doorzoeken.” Marthe knikt zonder iets te zeggen. Ze ziet er een beetje grijs uit i.p.v. zwart, zie je wel, zij is ook bang. De brieven glijden in het vuur, ze krullen op en na even is er niks meer van over dan as. Emmanuel voelt zich iets rustiger. Hij wil wel met Marthe praten, maar die zegt niks, die zwijgt en roert in de pan en van vader krijgt hij ook geen woord meer.

Dan wordt er aan de deur geklopt. Marthe blijft staan met de lepel in de hand of ze van steen is. Emmanuel's hart begint wild te kloppen. Ze horen vader langzaam opstaan en naar de deur lopen. Ja”, het zijn de soldaten.

Ze stellen allerlei vragen, kortaf. Ze vragen of vader kinderen in Oeganda heeft. „Ja, zegt vader, „twee, één is nu thuis”. „Waarom is ze thuis? Wat doet de ander en waar is hij?” De soldaten willen alles precies weten. Ze kijken in de kamers, in de keuken, in de tuin. Ze vinden niks dat er niet zou mogen wezen. „Waar zijn brieven van uw kinderen?” vraagt een soldaat ineens. „Brieven?” „Ja, uw kinderen schreven toch wel eens vanuit Oeganda.” „O, die brieven, die hebben we niet bewaard,” zegt vader rustig. „Niet bewaard? En waarom niet?” Vader haalt zijn schouders op „Gewoon we hadden ze niet meer nodig.” „Waarom bewaart u die brieven niet?” Nu praat de soldaat voor het eerst boos. „Wat stond er dan in dat u ze weg-maken moest? Nou?” „Werkelijk er stond niets bijzonders in” blijft vader heel rustig zeggen. „Toch is het gek” antwoordt de soldaat. „U gaat maar even mee.” Nu wordt Emmanuel ook grijs. Hij zou de soldaat wel aan willen vallen, maar hij weet wel dat dat idioot zou zijn. Vader loopt mee naar buiten naar de auto vol soldaten en andere gevangenen. Hij kijkt nog even om naar Emmanuel en Marthe. „God weet wat we nodig hebben” zegt hij. Marthe valt neer op een laag krukje in de keuken. Ze huilt zonder een geluid. En Emmanuel blijft staan, stokstijf.

De schone spiekster

Kees van Baardewijk vertelt ergens een verhaal over een meisje dat hij op spieken betrapte. Ze was zich goed bewust van haar aantrekkelijke uiterlijk. Hij had haar gewaarschuwd: „Wie spiekt, wordt vroeg lelijk.” Ze keek hem aan en zei na een poosje: „Wat moet u vroeger veel gespiekt hebben.” Ik vertelde dit verhaal door aan de klas. Een meisje zei: „En nou hoopt u natuurlijk dat wij zullen zeggen dat u vroeger erg braaf geweest moet zijn.”

T.H.

D.W.L. Milo, Nunspeet

Over demonen

We hebben over het rijk der engelen gesproken: Gods dienaars, die zowel boodschappers als strijders als beschermers zijn; talrijk als het zand der zee, immers zo talrijk als de wereldbevolking.

Wanneer het Godsrijk hiërarchieën van engelen bevat, is het aannemelijk dat ook de Satan over hiërarchieën van engelen, demonen, beschikt. Al te zeer wordt het leger van Gods tegenstander genegeerd; als een pro memorie-post in ons religieuze denken genoteerd. Toch geeft de Schrift ons alle reden en aandrang, om in de geestelijke wereldstrijd, waarmee ons heil ten nauwste betrokken is, alleszins rekening te houden met de demonen. Wellicht is juist het ignoreren van het Satansrijk de oorzaak van ons misverstaan van deze grote macht: enerzijds doordat onze onbekendheid met de ons omringende vijand ons tot occulte misbruiken kan verleiden – anderzijds doordat we alle 'occulte' zaken bijgelovig als demonisch beschouwen.

We herhalen daarom dat 'occult' slechts bedekt, onbekend, versluierd betekent. Pas wanneer we het occulte ont-dekken, kan blijken wat goed en wat kwaad is; wat uit de Boze en wat een goede gave van God is.

Krachtmeting op hoogste niveau

Toen koning Herodes bij de wijzen uit het Oosten informeerde naar de pasgeboren koning der Joden en een aantal onnozele kinderen liet afslachten, kreeg hij de naam van kindermoordenaar. Die naam verdiende hij. Maar uit Openbaring 12 weten we, dat hier de Satan zelf trachtte de Zoon van God te vernietigen; alleen door Gods directe ingreep werd het kind Jezus gered.

Toen Christus aan het begin van zijn openbaar optreden in de woestijn bij Jericho in verzoeking gebracht werd, was het weer de Satan in persoon, die huichelachtig met Schriftwoorden trachtte Jezus te onderwerpen.

En toen Jezus in de hof van Gethsemane nog eenmaal in de diepste beproeving werd gebracht, kunnen we er zeker van zijn dat ook hier de Satan zelf de krachtmeting met de Heiland aanging. Doordat zijn Vader Hem een speciale engel tot hulp gaf bleef Jezus overeind.

Krachtmeting op generaalsniveau

In Openbaring 12 is sprake van een strijd tussen Gods generaal Michaël en een Draak; nader blijkt dat met de Draak Satan zelf bedoeld is. Beide vorsten, Michaël en Satan, beschikten over hun 'engelen'; hetgeen inhoudt dat Satan's demonen van huis uit engelen waren.

Ook bij Daniël (10) is sprake van strijd op generaalsniveau. De aartsengel Gabriël (die altijd aan Gods hand staat, Luc. 1:19) werd naar Daniël gezonden, op diens gebed. Maar Gabriël werd door 'de vorst der Perzen' drie weken lang tegengehouden, waaruit blijkt hoe grote macht een nationale vorst kan hebben. Pas toen Michaël hem te hulp kwam, kon Gabriël zijn opdracht uitvoeren.

Even belangrijk is wat Jozua overkwam, toen hij voor Jericho – de sleutelstad tot het beloofde land – stond. Hem verscheen „de vorst van het leger des Heeren”, we nemen dus aan Michaël. En zoals de Heere aan Mozes beloofd had ging nu de legermacht der engelen voor Israël uit om het land vrij te maken¹.

Licht en duisternis

Het 'Galilea der heidenen' wordt 'land van duisternis' genoemd. En de profetie van Jesaja luidde: dat dit land een groot licht zou zien. Inderdaad heeft Jezus, het grote Licht, een aantal jaren in Galilea gewoond en gewerkt: Kapernaüm, Gorazim, Bethsaida. Hij deed daar zelfs grote wonderen².

Zodra Jezus zijn eerste genezingen verrichtte³, is er sprake van 'bezeten'. Ook later bleek een 'maanzieke' bezeten te zijn door een boze geest; de boze geest werd bestraft en de patiënt was zowel bevrijd als genezen. Hetzelfde gebeurde met de dochter van een Kananese vrouw: deze was zowel ziek als bezeten, werd genezen en bevrijd⁴. Elders was het een doofstomme, die bezeten bleek⁵.

Ook de discipelen kregen macht en volmacht om ziekten, kwalen en onreine geesten te bestrijden, ja zelfs doden op te wekken⁶. Het telkens samengaan van ziekten en bezetenheid geeft te denken. Zou die combinatie verleden tijd zijn? Volgens geleerden is ook nu de grens tussen bezetenheid en krankzinnigheid niet altijd te trekken.

Later genas ook Paulus ziekten en deed boze geesten uitvaren, in een adem genoemd⁷. Toen de zeven zonen van Sceva hetzelfde probeerden te doen, werden ze aangevallen en overweldigd door een enkele demon; waaruit de kracht van sommige demonen blijkt!

Ook blijkt dat een mens door verscheidene demonen tegelijk kan zijn bezeten. De demonen van twee bezeten mensen in Gardara voeren in een grote kudde zwijnen⁸. Hetzelfde vinden we in de gelijkenis van Jezus over de gezuiverde mens⁹, die voor zijn bezetenheid niets positiefs in de plaats stelde en daarna door zeven gevaarlijker demonen bezeten werd.

Juist door het verjagen van demonen, meer nog dan door het genezen van ziekten, werd duidelijk dat het koninkrijk der hemelen was aangebroken, waar 'geweldenaars' (elite-troepen van Satan?) zich op wierpen¹⁰. Het Licht der wereld was verschenen, de duisternis moest wijken. Herinner u dat de secte der Essenen, die in Kumran leefde, sprak van zonen des lichts en zonen der duisternis; sommige geleerden zeggen, dat Johannes de Doper zijn opleiding bij die Essenen heeft genomen.

Toen eens beweerd werd dat Jezus demonen uitwierp met hulp van de Satan, antwoordde de Heiland dat Gods Geest ze uitdreef; en dat hiermee zijn koninkrijk was aangebroken. En wee degene die het anders wilde stellen, die de frontlijn verdoezelde!

Krachtmeting op ons niveau

We kunnen het betreuren dat we vandaag geen apostelen meer grote dingen zien doen. Maar als we bedenken dat met Jezus' komst het koninkrijk Gods is begonnen te komen, waartoe wij elke dag ons gebed voegen, dringt het tot ons door dat wij op ons eigen niveau de krachtmeting moeten voortzetten. Vromelijk, dapper, tegen de zonde, de Satan en zijn ganse rijk te strijden en te overwinnen, luidt onze opdracht. Want onze strijd is niet tegen vlees en bloed (stoffelijke, zichtbare vijanden) – maar tegen de onzichtbare geestelijke boosheden rondom ons, het rijk der demonen. Daartoe staat een complete 'wapenrusting Gods' voor ons beschikbaar: een koppelriem van de Waarheid, een kogelvrij vest van de gerechtig-

C.C. Koolsbergen, Ermelo

Dominees in dienst

heid, schoenen van evangelische paraatheid, een schild van geloof, een helm van heil en een zwaard van Gods Woord. En ons gebed!¹². Mattheüs 13 geeft ons de les van kruid en onkruid. Iemand zaaide goed zaad in zijn akker, maar de vijand zaaide er onkruid doorheen. Kinderen van Gods koninkrijk hebben aan alle kanten te doen met kinderen der duisternis. Zelfs binnen het zelfde hart komen vruchten des Geestes en vruchten van Satan aan het licht. Dit moest niet zo zijn, zei Jacobus. Maar de Heer van de oogst zegt: later wordt het wel gescheiden; later wordt met vuur verbrand wat niet deugt – en gelouterd wat wel deugt. In de geestelijke strijd – zegt de Schrift – zullen we niet onderliggen, ons niet laten overweldigen. Want „die met ons zijn zijn meer dan die bij hen zijn”¹¹.

1 Joz. 5:14 – 2 Jes. 8:23-9:1 – 3 Matt. 4:24 – Mtt. 17:18 – 4 Matt. 15:22 – 5 id. 9:33 – 6 id. 10 – 7 Hand. 19 – 8 Matt. 8 – 9 id. 12 – 10 Luc. 16:6 – 11 2 Kon. 6:17 – 12 Ef. 6.

Ontmoetingen

Ze heeft uitdrukkelijk om een gesprek met me gevraagd. Om over 'het geloof' te praten. Een vrouwelijke luitenant die ik al een tijdje ken, maar van wie ik deze vraag niet had verwacht. Ik heb in m'n agenda de afspraak genoteerd staan. Ik weet dat ik een geweldige kans heb om dat kwijt te kunnen wat mij in dit werk ten diepste bewogen houdt. Moet ik me op dit gesprek voorbereiden? Ja en nee eigenlijk. Ja, omdat ik, nu ik het van tevoren weet, God in alle rust kan bidden om wijze woorden en een luisterend hart, van beide kanten. En nee, omdat ik me toch niet te veel als een docent, als een deskundige moet opstellen. Laat het maar een ontmoeting zijn, waarin evengoed stiltes als verrassende opmerkingen mogen vallen.

Steeds meer kom ik tot de ontdekking, dat die ontmoetingen de kern van mijn werk bepalen. Niet zozeer dat ik ook een militaire mars meeloop, met een soms wekenlange oefening meega. Niet zozeer dat ik bemiddel in conflicten, dat ik als hulpverlener optreed voor dienstplichtige en beroepsmilitairen. Die dingen zijn belangrijk en maken mijn werk nodig en enerverend. Maar in de drieënhalf jaar dat ik legerpredikant ben, concentreert mijn werk zich als het ware op het kruisembleem dat ik op mijn uniform draag. Ik herinner me, dat ik als gemeentepredikant haast m'n best deed om op straat niet als dominee op te vallen. Het gekke is, dat het in het leger andersom is. Je bent gewoon de dominee, voor het hele bataljon, en je zult het weten ook. Zoals laatst, toen ik temidden van een vijftiental korporaals een spervuur onderging van vragen als:

geloof ik echt in een hemel en een hel? Kun je niet evengoed als islamiet of humanist goed leven? Kun je niet ook zonder de kerk in een hogere macht geloven? Gelegheden te over om het van harte – en eerlijk gezegd: ook weleens met de mond vol tanden – hierover te hebben. Op m'n kamer, als mensen beginnen te vertellen over ruzie en scheiding en verslaving, en ik het niet kan laten verder te vragen. Of zoals bij de ouders van die jonge marechaussee die zich door het hoofd geschoten had. Ja, ze hadden wel iets met de kerk te maken, maar

die speelde in hun leven niet zo'n rol meer. En ik luister. Deel hun stiltes. Totdat ze me zelf de gelegenheid aanreiken, te vertellen wat Jezus Christus voor hen betekenen wil.

Twee dingen moeten me wel van het hart. Allereerst vind ik het jammer, dat velen zo'n karikatuur van de kerk en het christelijk geloof gemaakt hebben. Daarmee doen ze geen recht aan de werkelijkheid. Ik vind het een voorrecht dat ik regelmatig de gelegenheid heb, heel iets anders te laten zien. Van mijn persoonlijk geloof, kerken die ik ken, hartverwarmende dingen waar christenen mee bezig zijn. Maar ik kan er niet onderuit – en dat is het tweede – dat we als christenheid, ook als Nederlands Gereformeerde Kerken, soms zelf bijdragen aan die weinig verheffende beeldvorming. Daar word ik nog het meest verdrietig van. En ik buig dan maar mee onder de kritiek – om tegelijk vrijmoedig op onze geweldige Heer te wijzen!

De luitenant is inmiddels geweest. Ze heeft trouwplannen. Maar dat kan en wil ze niet los zien van een duidelijke godsdienstige keuze. Haar vriend, van huis uit katholiek, is niet zo geïnteresseerd. Zij zelf, van huis uit 'niks', is toch getroffen door wat ze zelfstandig in de Bijbel heeft ontdekt. Ze blijkt ook weleens in een pinkstergemeente geweest te zijn. Haar aanvankelijke vraag, of er voor hen beiden niet een redelijk midden is te vinden, ontwikkelt zich weer tot zo'n gesprek, zo'n ontmoeting als ik hierboven schetste. Een stukje pure evangelieverkondiging. We beloven elkaar het gesprek voort te zetten.

Dominees in dienst. Vanuit de militaire organisatie tel je niet altijd zo mee. Vanuit de kerken lijkt je een beetje naar de rand geschoven te zijn. Maar je bent er. Je bedrijft zending. Je werk valt bij anderen niet altijd zo op, maar je mag er God mee groot maken. En je wordt er zelf klein onder.

(Ds. C.C. Koolsbergen is legerpredikant op de Gen.-maj. Kootkazerne te Garderen).

Te huur

In Haïfa (Israël) ruime vrijstaande woning op de berg Karmel, uitzicht op baai en zee. Prima geschikt voor bijv. 2 echtparen. Gedurende het hele jaar. Inl. 010-4216337.

P.J. van Kampen, Eck en Wiel

Oost-Europa (3)

De weg van de Tsjechoslowaakse kerk

„Wie weigert God te verraden kan geen verrader zijn van zijn land en volk. Laten alle gelovigen bidden dat het volk tot God terugkeert, zoals de verloren zoon naar de vader terugging. Wij zijn zo onbeduidend en hulpeloos te midden van deze woedende en satanische machten. Maar zelfs als we machteloos zijn, kunnen we er door onze houding toe bijdragen dat het kwaad bij ons volk van daan blijft.”

Kardinaal Beran brief in 1949/1950

„Ik kan me nauwelijks... een ervaring herinneren die me meer heeft bemoedigd dan het geregelde contact met onze gemeenten in het hele land, in de jaren '50 en '60... In alle menselijke moeiten en soms frustraties kwam steeds de heerlijkheid van de christelijke gemeenschap en zending zonder enige twijfel naar boven.”

J.M. Lochman

De achtergrond

„In de loop van ruim 300 jaar hebben de begaafde Centraal-europese volkeren, die nu de bevolking van de staat Tsjechoslowakije vormen, niet meer dan twintig jaar echte onafhankelijkheid gekend.” Die eerste zin uit het hoofdstuk over Tsjechoslowakije in Trevor Beeson's boek geeft al iets aan van het eigen karakter van volk en kerk van Tsjechoslowakije. Hetzelfde geldt voor de eerste zin van het hoofdstuk over dit land in het eveneens al genoemde boek van Dr. Hebly. „Wie op Starometske Namesti in het centrum van het oude Praag voor het monument van Jan Hus staat, realiseert zich met enige verwondering, dat door dit monument een overwegend r.k. land zijn eerste 'protestant' als nationale held eert.” Het land van de Tsjechen, waartoe Bohemië en Moravië behoren, is in het verleden diep beroerd door de Reformatie. En later is het door de Contra-Reformatie diepgaand geteisterd. De Reformatie kwam op gang door 'eigen mensen', terwijl het Protestantisme te vuur en te zwaard werd bestreden door 'buitenlanders', de Duitstaligen. Evenzo werden de Slowaken, die in het Oostelijk deel van het land wonen, eeuwenlang gedomineerd door de Hongaren.

Hus, Zisjka en Comenius

Keizer Karel V, de vorst van het Heilige Roomse Rijk, maakte Praag tot zijn residentie en stichtte er in

1347 de Karelsuniversiteit, de oudste universiteit van Centraal-Europa. Een van de rectores van deze 'prestigieuze' universiteit was Jan Hus, die tevens de prediker was van de in 1390 gestichte Betlehemkapel. Ook was hij biechtvader van de keizerin. Hus, die een geleerde van formaat mag heten, kwam in de Middeleeuwse Christenheid met nieuwe opvattingen, in het voetspoor van de Engelsman John Wycliffe. Vooral op het punt van 'het priesterschap aller gelovigen' en de viering van het Avondmaal had hij afwijkende meningen. Wat dat laatste betreft, hij vond dat het Avondmaal „onder beide gedaanten”, dat van brood en wijn, door de leken moest worden genuttigd. Toen in 1415 Hus lafhartig en verraderlijk werd gedood – in de stad Konstanz werd hij verbrand, ondanks een hem door de keizer geschonken vrijgeleide – was dat het sein tot een zeer langdurige Boheemse opstand tegen het Duitse opperbewind. Het teken van een van de Hussietengroepen was dat van de 'Avondmaalskelk': het teken dat de leken net als de priesters volledig aan het Avondmaal mochten deelnemen. Deze 'Calixtijnen' (het Latijnse woord) werden tenslotte ingepalmd door de Pauselijke belofte dat men in Bohemen voortaan uit de kelk mocht drinken. (Stel je voor, in de rest van de Christenheid mochten leken dat niet! Hoe noem je dat: opportunisme, cynisme of puur en onbeschaamd bedrog?) Niet alle Hussieten stelden dat echter als eis. Een veel radikaler groep vestigde zich in het stadje Tabor, en heette dus de 'Taborieten'. Tabor ligt zo'n 90 km ten Zuiden van Praag, en is zeer bezienswaardig! Hoe dichterbij het stadscentrum, met zijn grote kerk, komt, hoe nauwer de straten worden; als je bij de markt komt, zijn ze zo nauw dat één man ze kan afsluiten. De stad werd dus gebouwd met het oog op verdediging. De leider van de Taborieten was een zekere Jan Zisjka, die maar één oog had, en die met recht een 'protestantse guerrillastrijder' mag heten. De strijd duurde lang. Toen de Habsburgse keizers zich daadwerkelijk gingen inzetten voor de zaak van de Contra-Reformatie, werd het Protestantisme een zware slag toegebracht. Na de veldslag bij de Witte Berg, vlakbij Praag, in 1620, werd de Contra-Reformatie „met meedogenloze efficiëntie doorgevoerd. De hele adel en vele Protestantse leiders werden ter dood gebracht, het belijden van de evangelische godsdienst werd tot misdadig verklaard, en de mensen konden

kiezen tussen het land te verlaten of de macht van de Katholieke Kerk te aanvaarden... De periode van 1620 tot het Tolerantie-Edict (1781) staat vaak bekend als 'het tijdperk der duisternis' en wordt in Bohemen nog steeds als een nationale ramp beschouwd.” In die situatie was er voor de Tsjechische Protestanten geen kans om op vorsten hun vertrouwen te stellen. Daarom ging men speciaal op het voorbeeld letten van hoogleraren, zoals Jan Amos Comenius (1592-1670) die tenslotte naar ons land uitweek. Zijn graf en museum, in Naarden, zijn verplichte pelgrimsoorden voor Tsjechische toeristen, zoals Alexander Dubcek nog zeer onlangs aantoonde. In het specifiek Tsjechische Protestantisme ontwikkelden zich, zo stelt Beeson, elementen die tot in onze eeuw hun sporen zouden nalaten. Een daarvan is het accent op persoonlijke navolging, die soms in de buurt komt van 'Christelijk Communisme'. Een tweede is het aanvaarden, dat lijden tot het Christelijk leven behoort. De Boheemse broeders behoorden vaak tot de 'verworpenen der aarde'. Ten derde was er een sterk 'oecumenisch besef', een sterk bewustzijn dat men verbonden was met allerhande Hervormers in heel Europa, en met de Orthodoxe gelovigen in Oost-Europa. En tenslotte, was er een sterke 'vredestrategie', het besef dat men, ondanks alle conflicten, de 'Vredesvorst' volgen moest. (a.w. 191, 192) Juist door de felle vervolging van Protestanten heeft een aantal van hun leiders zich tot helden van nationale allure weten te ontwikkelen. Toen het land in 1918 zelfstandig werd, kreeg het een Protestant, Thomas Masaryk, als eerste president. Deze Masaryk leeft nog voort in de herinnering van velen, als een onkreukbaar 'Vader des Vaderlands'.

1948 tot 1968 Alle kerken

In 1948 werd door de Communistische Partij, die bij verkiezingen 40% van de stemmen had gekregen, feitelijk een staatsgreep gepleegd. Het feitelijke verloop van die gebeurtenissen is zeer de moeite van bestuderen waard, maar het ontbreekt hier aan de nodige ruimte om dat uitvoerig te doen. Moge volstaan worden met de opmerking dat, achteraf gezien, de andere partijen zich merkwaardig passief naar de slachtbank hebben laten leiden. De macht van de staat over de kerken was van meet af aan groot. „Een

belangrijk handvat van de staat om de kerken te beheersen was de bepaling dat de staat het salaris (op basis van de minimum-arbeiders-salarissen van 1949) van alle predikanten en priesters betaalde en dat dezen een arbeidsvergunning van de staat moesten hebben. De staat financierde ook de theologische faculteiten, die los kwamen te staan van de staatsuniversiteiten, en nam de onkosten voor restauratie en onderhoud van kerkgebouwen, die op de monumentenlijst stonden, voor zijn rekening. Bepaald werd verder, dat de Commissie van godsdienstzaken uitgaven van de gemeenten en parochies moest goedkeuren, hoewel het geld door de kerkleden zelf bijeengebracht werd... De kerken mochten niet naar buiten treden, bv. door sociaal-charitatieve arbeid... Alle monnik-sorden werden opgeheven en de leden verplicht een wereldlijk beroep uit te oefenen. Kerkelijke jeugdverenigingen werden verboden, alleen de protestantse kerken hadden nog bepaalde vormen van jeugdwerk, zoals zondagsscholen, catechisaties en bijbelkringen. Voorafgaande censuur van alle kerkelijke publicaties werden verplicht gesteld." (Hebly, a.w. 112, 113)

De RK Kerk

Voor de R.K. Kerk had het daarbij zwaar te verduren. Processen, deportaties, huisarrest, het intrekken van arbeidsvergunningen en het vervoegd pensionneren van priesters bleken probate middelen om kunstmatig een groot priestertekort te creëren.

Al meteen in 1948, toen de geruststellende woorden van de overheid nog nauwelijks waren verstorven, werden al twee maatregelen ingevoerd, die voor de Kerk van Rome, destijds negen miljoen zielen sterk, zeer ondermijneend waren. In de eerste plaats was er een Landbouw Hervormings Wet, die nagenoeg het hele kerkelijke landbezit, van 320.000 ha, onteigende. Daarmee waren in één klap praktisch alle bronnen van inkomsten voor de RK Kerk weggevaagd. Een nieuwe Onderwijswet maakte eigen katholieke scholen een feitelijke onmogelijkheid. Het jaar erop werden staats-commissarissen aangesteld, die het bewind in ieder diocees overnamen. Er moest toestemming gevraagd worden voor elke bijeenkomst, die men wilde beleggen en herderlijke schrijvens werden gecensureerd. Een afgesplitste Roomskatholieke groepering werd met overheidssteun in het zadel geholpen; collaborerende priesters kregen invloedrijke posten, waaronder een ministerszetel, en een eigen blad. De RK Kerk, geleid door aartsbisschop Beran, vocht echter moedig terug, vaak zonder veel succes.

De Protestanten

„In de protestantse kerken stonden velen vanuit hun hussitische traditie aanvankelijk in principe positief tegenover het kommunisme als sociaal-ekonomisch systeem", meldt Hebly. Hij vervolgt dan: „Helaas werd hun goede wil om met de communisten samen te werken vanaf het begin zwaar op de proef gesteld, niet alleen door de vijandige houding van de regering, maar ook doordat het atheïsme als de enige geldige wereldbeschouwing wordt gepropageerd."

De voorvechter van een positieve houding t.o.v. het regime is de Praagse protestantse hoogleraar Josef Hromádka. Hij streefde ernaar om een echte dialoog tussen Communisten en Christenen tot stand te brengen. Naar zijn mening moesten Christenen begrippen hoezeer atheïsten wantrouwen konden voelen, na zovele eeuwen dat de kerk zich aan de machthebbers had verbonden. Eveneens meende hij dat de Communisten als hoofddoel niet hadden om het atheïsme te verbreden, maar om rechtvaardige structuren te bevorderen. De opvattingen van Hromádka, en zijn rol tijdens de zgn. 'Praagse Vredescongressen', hebben hem destijds in kringen van de Wereldraad tot een belangrijke figuur gemaakt. Hij heeft ook een rol gespeeld in de 'Praagse Lente' van 1968, het kortstondige experiment van Dubcek c.s. om te komen tot een 'Socialisme met een menselijk gezicht'. Na herstel van het stalinistische klimaat in het land was ook Hromádka's rol grotendeels uitgespeeld.

1968-1989

Opnieuw brak er een periode van wezenlijke onderdrukking aan, met een regering die voor een groot deel bestond uit de 'landverraders' van 1968. De Protestanten waren, ondanks druk van het regime, soms actief; ze waren soms o.a. verbonden in de politiek-linkse groepering 'Nieuwe Oriëntatie', die wilde blijven strijden voor een 'Socialisme met een menselijk gezicht'. De R.K. Kerk kreeg opnieuw een 'vredesbeweging', Pacem in Terris, die door mensen werd geleid die met het regime heulden. De Paus deed een aantal omstreden bisschopsbenoemingen, om althans toch weer enige plaatsen vervuld te zien. Contact en correspondentie met het Westen waren weer riskant. De beweging 'Charta 77' werd opgericht, en een aantal prominente schrijvers en intellectuelen kwamen herkenbaar in aanvaring met het regime. Met de gevolgen, die we einde vorig jaar meemaakten, toen het Communistische bewind in verbluffend korte tijd ten onder ging, en toen niet zo lang erna een heuse

dissident, Vaclav Havel, president werd en het woord 'socialistisch' uit de naam van de republiek werd geschrapt.

En nu...

De berichten uit Tsjechoslowakije zijn veelkleurig en boeiend, ook wat de kerkelijke situatie betreft. Wat is er in korte tijd al veel veranderd! Wat is er in diezelfde korte tijd ook al een nood geconstateerd! Een greep uit de vele berichten:

* De R.K. Kerk slaat kennelijk enorm aan bij de jongeren. Al op 6 januari jl. schreef Hubert Smeets in de NRC over „de miraculeuze rehabilitatie van de tsjechische katholieken". Ze werden gezien als verdachte burgers en omgekeerd zagen ze zichzelf ook niet als loyale Tsjechen, citeert Smeets een Protestantse ondertekenaar van Charta 77. De laatste zin uit het artikel is opnieuw een citaat uit de mond van dezelfde Protestant. „Nu de fronten radicaal zijn doorbroken, zullen de Tsjechoslowaakse katholieken dus uit hun schulp moeten kruipen. Maar als ze dan bereid zijn tot een theologische renaissance, tot een open en niet louter religieuze, maar ook intellectuele ontwikkeling... dan zullen ze dit land kunnen winnen."

Een nadere aanvulling zijn berichten over de explosieve groei van kerk-gangers en het bericht dat „zich in de eerste helft van dit jaar alleen al bij de ordes en congregaties van vrouwen 1500 nieuwe leden gemeld" hebben. (Friesch Dagblad, 24-7-90). In hetzelfde bericht ook melding van de teruggave van 74 kloosters of andere gebouwen aan de R.K. Kerk. Na een langdurig debat stemde 80% van de parlementsleden voor deze maatregel.

* In Protestantse kring bestaat er echter 'angst voor r.k. triumfalisme' (kop van een artikel in Trouw, 27-3-90). De zeer machtige positie van 'Rome' in Polen dient Protestantse als voorbeeld van een situatie die men in eigen land niet wenst. Toch wordt in Protestantse kring vooral ervaren hoeveel kansen de nieuwe vrijheid biedt. Evangelisatie en diakonaal werk horen tot de mogelijkheden, net als boekenverkoop op straat. Kansen te over! Alleen, ook hier het probleem van de onervarenheid. „We zijn als kerk (in Tsjechoslowakije) niet voorbereid op de nieuwe situatie. We hebben geen uitgewerkte plannen, terwijl de vrijheid zoveel werk mogelijk maakt. Vooral zien we ons geplaatst voor een belangrijke diakonale opgave: tehuizen voor kinderopvang, bejaardenhuizen en zo meer; zulke voorzieningen en de werkers ervoor hebben we niet meer. En ook geen ervaring. We moeten alles van de grond af aan opbouwen." (Ds. Erdély Geza) (N.D. 13-6-90).

H. Algra, Den Helder

Depressiviteit en depressie

Een nieuw boek over depressies

De afgelopen jaren werd de boekenmarkt overstelpt door boeken over depressiviteit. Daarbij kwam ook de relatie tussen depressies en christelijk geloof aan de orde. Is het bv. waar dat christenen eerder neigen tot depressiviteit?

Rechterflank

Onlangs verscheen in de serie 'Praktisch en pastoraal' het boek 'Depressiviteit en depressie, een christelijke handreiking' (a). Het is met meer dan de gebruikelijke nieuwsgierigheid dat ik dit boek ter hand nam. De auteur, drs. P.J. Verhagen, heeft een bijzondere combinatie aan studies achter de rug: hij studeerde theologie en volgde de opleiding tot psychiater. Uit de inhoud van zijn boek kan duidelijk op worden gemaakt dat hij zich verwant voelt met de rechterflank van de gereformeerde gezindte. Hoe weet iemand met deze achtergrond, die bovendien preekbevoegdheid heeft én psychiater is deze vakgebieden te combineren?

Niet neutraal

Verhagen steekt zijn christelijke achtergrond niet onder stoelen of banken. „Ik heb niet de minste poging ondernomen mij neutraal op te stellen. Neutraliteit is immers onmogelijk. Mijn levensbeschouwelijk kader is voortdurend aanwezig. De Bijbel ligt voortdurend binnen handbereik" (9). Het spreekt bijna vanzelf dat de auteur al heel snel in gaat op publikaties die suggereren dat er een verband bestaat tussen christelijk geloof en depressiviteit. In dit verband kan o.a. de studie van Van Scheyen worden genoemd. Hij schreef in 1975 dat er een verband bestaat tussen de geloofsovertuiging van de Nadere Reformatie, levensstijl en karakterstructuur en het ontstaan van depressies. In de kring van de Nadere Reformatie legt men sterk de nadruk op de zondigheid van de mens. Van Scheyen schreef dat als iemand zegt dat hij heel zondig is dit ook een uiting vormt van zijn van een depressie. Door geloofsgenoten kunnen deze uitspraken echter worden uitgelegd als een bevestiging van het geloof. Het sombere denken wordt dan als het ware aangemoedigd. Dit kan de psychiatrische hulpverlening in ernstige mate doorkruisen (14). Verhagen heeft bezwaren tegen sommige konklusies van Van

Scheyen. Toch neemt hij diens publikaties serieus. Hij bepleit openheid naar de psychiatrische hulpverlening. Goede voorlichting is nodig, omdat er vaak sprake is van „argwaan jegens alles wat met psychiatrie en psychiaters te maken heeft" (14).

Ook Aleid Schilder wordt in het boek van Verhagen genoemd. Hij noemt haar behandelmethode een goede vorm van psychotherapie. De vraag of er ziekmakende factoren aangegeven kunnen worden binnen een bepaalde geloofsovertuiging vindt hij terecht. Hij deelt echter niet de visie van Schilder dat de gereformeerde leer 'op de helling' moet (15).

Geestelijke en psychische problemen

Enige tijd geleden verscheen de vertaling van een boek met 21 preken van Ds. D. Martyn Lloyd-Jones (engels arts en predikant; b). Er zijn depressieve mensen die bemoedigd werden door het lezen van dit boek. Is het boek dus een handleiding voor de manier waarop we depressiviteit kunnen 'behandelen'?

Verhagen maakt onderscheid tussen geestelijke en psychische problemen (17, 69). Dit onderscheid wordt in de literatuur over depressies weinig gebruikt. Toch is het niet onjuist om de beide aspecten 'in het achterhoofd' te houden. Met geestelijke problemen doelt Verhagen op de situatie waarin mensen het juiste zicht op God en op de bijbel kwijt zijn geraakt. Het boek van Lloyd-Jones kan worden gezien als een antwoord op die problematiek. De wortel van dit onjuiste beeld van God kan echter liggen in een depressie. Psychische problemen (bv. eenzaamheid of onrust) stralen vrijwel altijd uit naar het geloofsleven. Hulpverleners die dit over het hoofd zien of hier niet over willen spreken slaan een essentieel onderdeel van de christelijke hulpverlening over. Iemand die alléén aan de 'geestelijke depressiviteit' werkt echter evenzeer. Wanneer bv. een zuster in de gemeente zeker weet dat haar zonden niet worden vergeven, is dit niet zelden een *gevolg* van de depressie. Dan zal de depressie ook (bv. met behulp van medicijnen) behandeld moeten worden.

Positieve zelfwaardering

Verhagen besteedt een apart hoofdstuk aan het ontstaan van depressies in de gezinssituatie. Daarbij stelt hij tevens de vraag of de dub-

bele predestinatieleer (de leer van de Goddelijke verkiezing en verwerping) een onzekerheid geeft, die ook in de opvoeding zijn sporen nalaat (47).

Immers: als ouders hiermee tobben, welke gevolgen heeft dit dan voor de kinderen? (vgl. c). Opvallend is dat de auteur zelf geen antwoord geeft op deze vraag; hij legt hem als het ware in het midden om eens over na te denken.

Verhagen gaat er bij het ontstaan van depressies vanuit dat er altijd sprake is van een combinatie van factoren. Een bijzonder belangrijke faktor is de kwetsbaarheid. En dan: „de kwetsbare plek is onze zelfwaardering: het geheel van gedachten en gevoelens, die we over onszelf hebben. Een positieve zelfwaardering maakt ons minder kwetsbaar voor depressieve klachten" (53). Verhagen is een auteur die de gereformeerde leer van harte onderschrijft. Hij weet dat de mens 'geneigd is tot alle kwaad' en dat we daarom uit genade moeten leven. Toch benadrukt hij dat een positieve zelfwaardering belangrijk is. Er zijn (ook in onze lezerskring) mensen die zich afvragen hoe het een met het ander te rijmen valt. Misschien kan er daarom in 'Opbouw' nog eens uitgebreider aandacht aan worden besteed.

Zonde tegen de Heilige Geest

In het 5e hoofdstuk noemt Verhagen o.a. de zonde tegen de Heilige Geest. Sommige depressieve mensen vertonen dwanggedachten: ze willen een bepaalde gedachte van zich afzetten, maar ze kunnen het niet: ze zijn er voortdurend mee bezig. Deze gedachten kunnen een symptoom zijn van een dieperliggende problematiek (dit hoeft zeker niet op het gebied van het geloofsleven te liggen). „Pastoraal zal het erom gaan niet een theologische discussie aan te gaan, maar te zoeken hoe men troostend mee-lijden kan zonder de hoop en de moed te verliezen" (68).

In dit hoofdstuk vinden we ook een aantal opmerkingen over de charismatische zielszorg (bekend zijn op dit gebied o.a. de publikaties van dr. Kraan en dr. Van Dam). Verhagen schrijft dat er rond deze vorm van christelijke zielszorg nogal wat misverstanden bestaan. „De charismatische zielszorg is niet het type zielszorg dat problemen afdoet met te zeggen: bid maar veel!" (73). Hij besluit dit gedeelte met: „Het schijnt ons zonde toe wanneer de uiterst belangrijke en bijbelse aspecten van

de charismatische zielszorg met het accent op het werk en de gaven van de Heilige Geest onder ons verwaarloosd worden" (75).

Selektie

In dit artikel werden enkele opmerkingen op het raakvlak van theologie en pastoraat uit het boek van Verhagen naar voren gehaald. Het zal inmiddels wel duidelijk zijn dat de auteur heel goed op de hoogte is van problemen bij het pastoraat aan depressieve mensen.

Depressiviteit is een moeilijk en bijzonder complex onderwerp. Dit brengt met zich mee dat het boek zijn beperkingen heeft. In ruim 100 bladzijden kan het onderwerp slechts summier worden behandeld. Af en toe geeft de inhoud de indruk van een vrij willekeurige selektie. Verhagen is zich dit bewust. Hij ziet sommige gedeelten meer als illustratie dan als afgeronde beschouwing (48).

Eerder werd in 'Opbouw' het boek van de vrijgemaakt-gereformeerde psycholoog Scholte over depressies

besproken (in de vrijwel parallel lopende serie 'Pastoraal Perspektief', d). Wie beide boeken naast elkaar legt ziet dat er verschillen zijn. Scholte besteedt meer (en systematischer) aandacht aan theoretische achtergronden, oorzaken en behandelingsmogelijkheden. Bij Verhagen krijgt het pastoraat meer ruimte. De vraag die onwillekeurig bij de lezer opkomt is: waardoor zijn die verschillende accenten ontstaan (opleiding? kerkelijke achtergrond? patiëntenkring?).

Aanvankelijk moest ik wennen aan de schrijfstijl van Verhagen. Een voordeel is dat het boek heel eenvoudig is geschreven (korte zinnen, geen moeilijke woorden). Alleen de citaten van oude schrijvers zoals W. à Brakel en termen als 'aangeboren gestrengheid van het vlees' zullen in onze lezerskring wat minder bekend zijn.

Voor wie zich wil verdiepen in het pastoraat aan depressieve mensen vormt het boek van Verhagen een goede inleiding. Hoewel de thema's die in de kring van de Nadere Reformatie een rol spelen in onze kerkenkring minder nadrukkelijk aanwezig

zijn (bv. Avondmaalsmijding) biedt het boek ook voor ons een christelijke handreiking.

Literatuur

a) Dit artikel werd geschreven naar aanleiding van het boek 'Depressiviteit en depressie, een christelijke handreiking'. De auteur is drs. P.J. Verhagen. Het boek verscheen in de serie 'Praktisch en Pastoraal' bij uitgeverij J.J. Groen in Leiden. Het telt 109 pagina's en kost f 18,50.

b) D. Martyn Lloyd-Jones, Oorzaken en genezing van geestelijke depressiviteit (De Banier, Utrecht, 1988)

c) Drs. H. de Jong stelde in een reactie op het boek van Aleid Schilder een soortgelijke vraag en gaf met een duidelijk voorbeeld zijn visie weer. Zie 'Opbouw', 7 augustus 1987.

d) Drs. Wubbo Scholte, Leven met het onvolkomene (Oosterbaan & le Cointre, 1989); besproken in 'Opbouw', 26 mei 1989.

van een leeg bord kan lalitha niet eten . . .

zullen u en wij daar iets aan doen?

u kunt helpen door een financiële adoptie of met een gift voor een van de vele projecten.

**bel onze secretaresse nu!
tel. 03443-2079 (ook 's avonds)**

een financiële adoptie kost f 65,- per maand en voor aanvullende hulp van een kind thuis is f 30,- per maand nodig. zonodig kunt u het samen met anderen doen.

u krijgt een foto van het kind.

stichting redt een kind

Secretariaat: Dr. Guépinlaan 23, 4032 NH Ommeren (Gld.)
Postbank: 1599333 t.n.v. Stichting redt een kind te Ommeren.
Bank: ABN-Doorn, rek.nr. 37.73.32.860.

Margreet Maljers-Kroes

Tussen kerk en keuken

Sinterklaas

Weet U wat er in mijn keuken ontbreekt? Nee natuurlijk. Ik wist het zelf trouwens ook niet, maar de opstellers van de folders, die bij pakken tegelijk in onze brievenbus worden gegooid, weten haarfijn wat er in huize Maljers ontbreekt.

„U mist een verrijdbaar keukenblok met zevendelige messenhouder om uw varkenslapjes in mooie stukjes te snijden!” lees ik op de eerste folder van het stapeltje. „Een fraai kado voor 5 december. Slechts 879 gulden!”

Nu ben ik van het soort dat het liefst kipkluijjes van de takken zou plukken, in de veronderstelling dat ze naast de goudrenetten groeien. Reinier gooit wel eens roet in het eten door te informeren welk deel van het dier we op ons bord hebben, met: „Mam... zijn dit nu echt pootjes van een kip?” Hij krijgt dan onmiddellijk van vier kanten te horen „Reinier... Stoppen!” Het is zelfbedrog natuurlijk, maar we zijn aan tafel een gevoelig gezin.

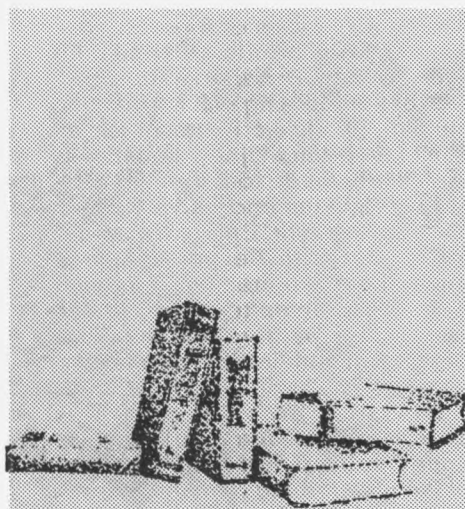
Om nu te veronderstellen dat ik een verrijdbaar blok in de keuken moet hebben om een slachthuis te beginnen (trouwens... waar zo ik zo'n blok moeten laten) is een lachertje. De zes messen die in een houten standaard op het blok staan, wekken ook geen associaties met Sinterklaas op. Eerder met de inquisitie. Enfin, dat is tenminste nog van Spaanse afkomst. Het komt al in de buurt.

Alle speelgoedkranten zijn voor Reinier. Hij begint zo zoetjes aan al met een verlanglijst en knipt ijverig plaatjes uit, voor het geval dat iemand nadere informatie nodig heeft. Hij is er nu ook achter, dat die iemand niet Sinterklaas is. Helemaal helder is het hem nog niet, want toen Janneke het verschijnsel 'Sint' met hem besprak, bleek haar, dat hij dacht dat Sinterklaas met ingang van 1990 niet meer bestaat. Janneke: „Nee Reinier, vorig jaar bestond hij ook niet. Het is een soort spel!” Reinier: „Ha, ha, en die dure doos Lego dan!” Janneke: „Die ene had ik gekocht.” Reinier: „Veel te duur.” Janneke: „Zeg dat wel.”

Hij is door deze onthulling niet in een geloofscrisis terecht gekomen. Tot mijn opluchting, mag ik wel zeggen, want een zeker risico zit er altijd in als je een kind dingen vertelt, die niet helemaal met de werkelijkheid overeenkomen.

Het is mij opgevallen dat er geen Evangelisatiecommissie inspeelt op al die folders met: Wij hebben wat u nodig hebt. Waarschijnlijk denkt iedereen: „Wacht maar, onze tijd komt met Kerst wel.”

Toch zie ik best mogelijkheden. Een folder met: „Wij weten wat er in uw leven ontbreekt. U hoeft er geen 879 gulden voor neer te leggen. Het is heel waardevol en het kost u geen cent. U hoeft uw handen niet op te houden. Alleen maar te vouwen.”

Boekbespreking

L. van Dam, Den Helder

Een doodstil doel?

Van de hand van drs. J.W. Drayer (gepensioneerd zenuwarts/psychiater) verscheen in de reeks 'Pastoraal Perspektief' een boekje over suicide en pastoraat.

Wie ooit in zijn omgeving suicide heeft meegemaakt, weet dat dit een gebeurtenis is, die diepe sporen achterlaat. Hoe kan een mens zó ver komen? Kan wanhoop zo ver komen, dat de dood voor iemand de enige oplossing is? In het verlengde daarvan komen de vragen die betrekking hebben op onszelf. Konden wij geen hoop meer bieden? Betekenden we zo weinig, dat iemand – al was het alleen voor ons – niet meer verder wilde leven?

De schrijver staat allereerst uitvoerig stil bij wat de Bijbel zegt over suicide. Als uitgangspunt daarvoor neemt hij in de Bijbel beschreven zelfmoorden. Vervolgens behandelt hij de visies van verschillende theologen en christen-ethici. Aan het slot van dit hoofdstuk behandelt hij de

vraag of iemand die zelfmoord pleegt, verloren gaat. Uit zijn antwoord het volgende belangwekkende citaat: „Niet over het laatste moment, maar over heel zijn leven zal een mens eenmaal rekenschap moeten afleggen. En dan is beslissend niet hoe men gestorven is, maar hoe men heeft geleefd”.

Het hoofdstuk over de suicidant bevat besprekingen van onderzoek naar suïcidanten en suïcidaal gedrag en wordt geïllustreerd met korte gevalsbeschrijvingen. Deze beschrijvingen verhogen de leesbaarheid. In dit hoofdstuk komt echter ook het tekort van het boekje naar voren: de nadruk ligt op de suicide en de beoordeling daarvan; het pastoraat komt weinig aan de orde. Hoe ga je als predikant, ambtsdrager, familielid of vriend om met iemand die met zelfmoord dreigt? Hoe kun je inspelen op de signalen? Dit tekort wekt zich ook in het hoofdstuk over hulp aan nabestaanden. Wat te doen met terechte en onterechte schuldgevoelens? Wat te doen met de kwaadheid die op kan komen na een suicide, met het gevoel in de steek te zijn gelaten? Deze vragen blijven liggen of worden slechts summier behandeld. Het slothoofdstuk over juridisch-ethische aspecten biedt een inleiding op een terrein dat vol voetangels en klemmen ligt. Binnen het kader van dit boekje moet het een beknopte inleiding blijven. Daardoor stoort de stelligheid waarmee opvattingen van de hand worden gewezen en andere opvattingen worden gedeeld.

'Een doodstil doel' is een boekje van de hand van een christen-psychiater, dat nuttige informatie biedt over een belangrijk onderwerp. Juist daarom is het spijtig, te moeten vaststellen dat het pastoraat (ondanks de suggestie die er van ondertitel en serie uitgaat) maar weinig aandacht krijgt.

'Een doodstil doel?', suicide en pastoraat – door drs. J.W. Drayer. Uitgave: Oosterbaan & le Cointre, serie Pastoraal Perspektief no. 11; 88 pagina's, f 10,75.

Persschouw

O. Mooiweer, Enschede

Toeëigening

Volgens L.J. van Dalen uit Zwolle mag een verschillend functioneren van de 'toeëigening des heils' geen struikelblok vormen voor kerkelijke eenheid. In het chr. geref. regionale kerkblad 'Voor het Noorden' komt hij tot dit standpunt i.v.m. het forum op de recente ambtsdragersconferentie over Eenheid.

„Opvallend is echter dat van de kant der forumleden uit onze kerken en die van de Gereformeerde Bond in de Ned. Herv. kerk de toeëigening des heils als barrière wordt gezien voor een eventuele vereniging met b.v. de Gereformeerde kerken Vrijg. en de Ned. Gereformeerde kerken. Men is van oordeel dat dit facet van het geloofsleven te weinig in de prediking van genoemde kerken gevonden wordt. Zelfs werd het woord 'onopgeefbaar' gebruikt. En daar kan men het mee eens zijn. Alleen niet ongenueanceerd.

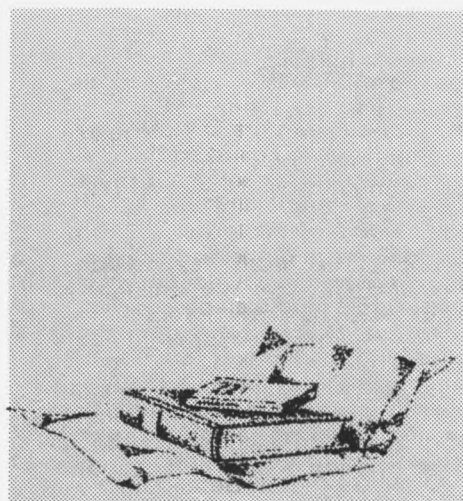
Men kan over zo'n 'vereniging' verschillend denken. Als je zelf een bloeiend en boeiend kerkelijk leven gewend bent en je voelt je daar wél bij, dan hoeft het allemaal niet zo nodig. Maar dan gaan we wel voorbij aan het gebod van onze Heiland, Die ons duidelijk Zijn wil tot eenheid heeft nagelaten. En we gaan ook voorbij aan de strijd, die we als bijbelgetrouwe kerken te voeren hebben tegen de geest van de tijd. Laten we er voor waken onze gevoelens tot norm van ons handelen te verheffen.

Als je wat betreft Schrift en belijdenis op dezelfde basis staat, als je wat betreft de verbondsopvatting gelijk denkt, dan heb je toch wel heel veel moed nodig om in het huidige tijdsgewricht een eventueel samen gaan op grond van de toeëigening des heils van de hand te wijzen. Onze Heiland staat naar mijn overtuiging, bij wijze van spreken met de kruk van de hemelpoort in Zijn hand om weer te komen op de wolken des

hemels. En durven wij dan een vereniging van wat samen hoort te gaan afwijzen op grond van het feit, dat de toeëigening des heils niet volgens Chr. Geref. paptroon verloopt? Immers ook bij onze Vrijgemaakte en Ned. Geref. broeders en zusters vindt deze toeëigening plaats; daar mogen we niet aan twijfelen. Blijkbaar krijgen niettemin deze kerken van ons een onvoldoende op dit punt. Dan is het bij ons toch beter; je krijgt de indruk dat het de 'spécialité de la maison' van onze kerken is, de 'crème de la crème'.

Trouwens, zijn we het er niet allemaal over eens, dat de eigenlijke toeëigening het werk is van de Heilige Geest? En lopen we niet het gevaar, dat we proberen de Heilige Geest een handje te willen helpen, als we dit punt zo sterk benadrukken? De prediking in onze kerken is ook mij lief. Ik ben er bij groot gebracht en heb er mijn Heiland door leren kennen. Dat wil nog niet zeggen, dat dit de enig ware prediking zou zijn. En als we in ons eigen kerkelijk leven rond kijken, zullen we ontdekken dat de toeëigening des heils in Dokkum anders verloopt dan b.v. in Sliedrecht. En als we op dit gebied zelf al zoveel verscheidenheid hebben, kunnen we, zonder eigen waarden op te geven, er dan nog niet een paar varianten bij toeleren? Wat zou het dan een feest worden!"

Dit stuk troffen wij aan in het 'Nederlands Dagblad'. Het heeft onze hartelijke instemming! Op het besproken onderwerp hopen wij binnenkort terug te komen via twee boekbesprekingen!

Ontvangen

Dr. M. Dijkstra,
Ezechiël II.

Een praktische bijbelverklaring.
(Tekst en Toelichting)
231 blz., f 34,50
ISBN 9024248795
Uitg. J.H. Kok, Kampen

Dr. W.H. Velema,
De pastorie – huis van de gemeente?

72 blz., f 14,50
ISBN 9029709634
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Inge de Visser-Oostdijk,
Zeg je 't mee in geloof?

Met tekeningen van Janni Groen-Meijering.
79 blz., f 18,90
ISBN 9060158563
Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

Donna Reid Vann,
Roberto en de fontein van het licht.

Met illustraties van John Haysom.
f 15,90
ISBN 9060158679
Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

Drs. W. Kats,
Met twee woorden.

Toelichting op hoofdlijnen van het christelijk geloof.
Werkboekje voor catechese en gesprekskringen.
72 blz., f 11,50
ISBN 90 71078 75 2
Uitg. Geref. Traktaatgenootschap Filippus, Arnhem

Drs. W. Kats,
Ons geloof.

Toelichting op de apostolische geloofsbelijdenis. (vierde druk)
88 blz., f 12,05
ISBN 90 71078 22 1
Uitg. Geref. Traktaatgenootschap Filippus, Arnhem

Ds. L. Raven,
Je zult er maar voor komen te staan.

Een beetje hulp bij het Christen-zijn in de praktijk.
93 blz., f 9,75
ISBN 90 71078 76 0
Uitg. Geref. Traktaatgenootschap Filippus, Arnhem

Dr. P.B. Dirksen,
Richteren.

Een praktische bijbelverklaring.
Serie: Tekst en toelichting.
120 blz., f 19,75
ISBN 90 242 5323 3
Uitg. J. H. Kok, Kampen

Dr. W. Aalders,
Revolutie en Perestroika.

Kritische kanttekeningen bij het tweede eeuwfeest van de Franse Revolutie
92 blz., f 22,50
ISBN 90 297 0961 8
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Maaïke Ezinga/Jolanda Tieben,
Inside Gospel.

(Gospelmuziek)
112 blz., f 17,90
ISBN 90 297 0968 5
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Drs. J.J.C. Dee (samenst.), dr. W.G. de Vries (inleiding),
Picturalia.

Fotobiografie K. Schilder.
144 blz., f 34,--
ISBN 90 6047 936 x
Uitg. Oosterbaan en Le Cointre,
Goes

**Otto de Bruijne,
Geloof helpt.**

Bouwstenen voor een evangelisch
perspectief op ontwikkeling.
96 blz., f 13,50
ISBN 90 71864 21 9
Uitg. Merweboek, Sliedrecht (ism.
Tear Fund, Driebergen)

**Vronica Ramaker-Heetebrij,
Een heel nieuw hart voor jou.**

Aantekeningen gemaakt bij het le-
ven en sterven van: Rob Ramaker.
80 blz., f 15,--
ISBN 9071097072
Uitg. Bredewold, Wezep

**T. van der Leer (eindred.).
Soteria.**

Gemeenteopbouw.

64 blz., f 9,00
ISBN 09210741
Uitg. Merweboek, Sliedrecht

**E.Th. Thijs,
Waar woorden tekortschieten.**

24 blz.,
ISBN 9033811995
Uitg. Ark boeken, Amsterdam

**Theo Coenraads,
Rembrandt en zijn Meester.**

47 blz., f 9,90
ISBN 9033811863
Uitg. Ark boeken, Amsterdam

Alle dieren groot en klein.

f 6,95
ISBN 9033824736
Uitg. Ark boeken, Amsterdam

**Een kerstgroet met woorden van
blijdschap.**

f 3,75
ISBN 9033811928
Uitg. Ark boeken, Amsterdam

**Dr. Pauline G. Hamilton,
Langs de rand van de afgrond.**

Een autobiografie.
205 blz., f 19,50
ISBN 9033812037
Uitg. Ark boeken, Amsterdam

**Dr. C. v.d. Waal,
Het verbondsmatig evangelie.**

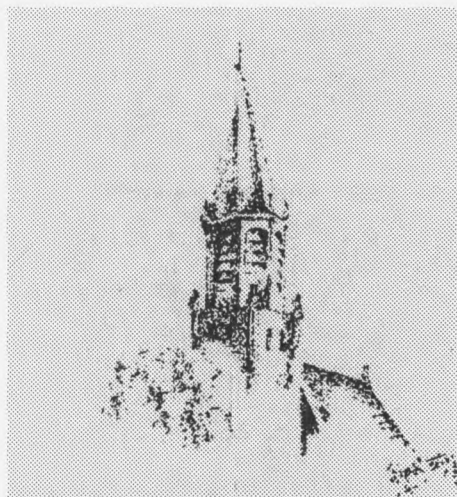
208 blz., f 32,50
ISBN 9060646967
Uitg. Buijten en Schipperheijn, Am-
sterdam

**Dc. C. van Atten (e.a.),
Rondom de Bijbel, deel 3: Nieuwe
Testament.**

(Catechese)
92 blz., f 9,60
ISBN 9060647173
Uitg. Buijten en Schipperheijn, Am-
sterdam

**Dr. Jakob van Bruggen,
Matteüs.**

Het evangelie voor Israël.
Commentaar op het NT – derde serie
510 blz., f 72,--
ISBN 9024208157
Uitg. J.H. Kok, Kampen

Kerknieuws

**Zending op Soemba
giro 1687238**

Als de bladeren vallen...
Dan is in ieder geval de qua inkom-
sten slechte vakantieperiode ruim-
schoots voorbij.
Maar het tekort in de Kas bovenge-
noemd is op 31 oktober zelfs nog
groter dan op 31 aug.
Van de begrote f 85.000,-- zou nu
10/12 binnen moeten zijn:

	f 70.833,33.
De werkelijkheid is	f 53.718,37,
dus tot 1 nov. al tekort	f 17.114,96.
Bovendien nog nodig	
2/12 x f 85.000,--	14.166,67,
dus voor een sluitende	
begroting nog	f 31.281,63
tot 31 dec. '90.	

In ant. 64 H.C. wordt gezegd hoe
zorgeloze mensen niet ontstaan.
Daar wordt niet over penning-
meester-woorden gesproken, uiter-
aard.
Uiteraard? Ik ga nog eens nalezen
hoe Paulus boekhoudkundig kan
verklaren, dat je je eigen saldo kunt
laten groeien door ervan af te boe-
ken.
De groei van Uw saldo en bovenge-
noemde girorekening gaarne tege-
moetziende,
met vriendelijke groet, J.H. Bosman
31 oktober 1990

Reformatische Kring 'De Baronie'

p/a Wijnruit 45, 4907 HC Oosterhout
01620-27700, gironr. 5174626
Sedert een aantal jaren functioneert
in de regio Breda de 'Reformati-

sche Kring De Baronie'. Deze kring
bestaat uit een aantal mensen die lid
zijn van een van de reformatische
kerken (Nederl. Geref. Kerk, Ger.
Kerk (vrijg.), Chr. Geref. Kerk, Geref.
Kerk (syn.) en de Ned. Herv. Kerk
(GB)).

Doel is het organiseren van per
seizoen een reeks studieavonden
waarop een aktueel onderwerp op
schriftuurlijke wijze behandeld
wordt. Dit onderwerp kan zowel op
theologisch als op maatschappelijk
terrein liggen.

Uitgangspunten zijn de Bijbel en de
reformatische belijdenisgeschrif-
ten.

Tevens kunnen de vergaderingen er
toe bijdragen dat door het elkaar
weer ontmoeten er weer meer her-
kenning en erkenning ontstaat.
Het doet ons genoeg een jaar-
programma voor het seizoen 1990/
1991 aan te kunnen bieden.

De bijeenkomsten worden afwisselend
gehouden in de Geref. Kerk
(vrijgemaakt), Terheydenstraat 9 te
Breda en in de Nederlands Geref.
Kerk, Gommerstraat te Rijsbergen.

29-11-1990: Prof. Dr. Ir. E. Schuurman;
Chr. geloof, wetenschap en techniek;
Rijsbergen.

24-01-1991: Mevr. M. Hengelaar-
Rookmaker; Popmuziek, wat zit er
achter?; Breda.

28-02-1991: Drs. P. Verhagen; Emo-
tionale problemen en onderlinge
zorg; Rijsbergen.

21-03-1991: Drs. J.J. Bakker; Massa-
media: de invloed op ons en onze
kinderen; Breda.

25-04-1991: Dr. Ir. H. Jochemsen;
Gezondheidszorg op weg naar 2000;
Rijsbergen.

Wij hopen dat u door deze vroegtij-
dige aankondiging tijd zult kunnen
vrijhouden om onze bijeenkomsten
te bezoeken.

Kort verslag regio Utrecht

Wij citeren uit het kort verslag van
de vergadering van de regio Utrecht
van 4 oktober 1990 ondermeer het
volgende.

TOELATINGSEXAMEN

BR. G. BRONSVELD TE UTRECHT

De officiële stukken zijn aanwezig:

– Goed getuigenis van de kerkeraad
van Utrecht

– Bewijs voltioede studie aan de RU
te Utrecht

– Goed getuigenis Theologische
Studie Begeleiding

Br. Bronsveld houdt zijn preekvoor-
stel over Lucas 15:1-10. De afgevaar-
digden krijgen gelegenheid vragen
te stellen en te reageren. Br. Ooster-
veen leest de beoordeling van ds.
Kiezebrink voor en ds. J.M. Mudde
geeft zijn beoordeling. De vergade-
ring besluit het examen voort te
zetten.

Ds. K.H. de Groot bevestigt br.
Bronsveld over kennis van en inzicht
in de heilige Schrift, met name over

de plaats van Abraham en de plaats van materieel bezit in de Schrift. Ds. H. de Jong onderzoekt de kennis van de leer van de kerk aan de hand van de belijdenisgeschriften, met name over de Christologie. De vergadering verleent br. Bronsveld con amore preekconsent.

BENOEMING AFGEVAARDIGDEN LANDELIJKE VERGADERING
Als afgevaardigden naar de Landelijke Vergadering benoemt de vergadering na stemming ds. Mudde, ds. Rietkerk en br. Bakhuizen als primi, ds. De Groot, ds. Gerkema en ds. Bruintjes als secundi en ds. Eikelboom als tertius.

NIEUWS VAN DE REGIOKERKEN
Ter tafel ligt een verzoek om approbatie van het ontslag van ds. P. Busstra wegens aanneming van het beroep van de kerk van Zwolle II; deze wordt verleend.
De kerk van Nieuwegein heeft besloten het Accoord van Kerkelijk Samenleven te accepteren en wil dit Accoord ook naleven. Verder is ds. Smelik, lid van de gemeente Nieuwegein, voor een half jaar vertrokken naar Benidorm, voor pastoraat onder de daar verblijvende Nederlanders.
De waarnemer van de Christelijke Gereformeerde Kerk van Utrecht-Centrum deelt mee dat de Christelijke Gereformeerde Kerk de samenwerking met onze kerk in Houten wil institutionaliseren. Deze mededeling wordt met blijdschap ontvangen in de vergadering.

Kort verslag regio Alkmaar-Zaandam

Wij citeren uit het kort verslag van de vergadering van de regio Alkmaar-Zaandam op 25 oktober o.m. het volgende.
Drs. Veeffkind wordt gefeliciteerd met zijn behaalde examen.
Ingekomen een verzoek van de regio Amsterdam-Haarlem om een afvaardiging naar het examen van kand. Boshuizen. Inmiddels zijn ds. Ganzevoort en ds. De Jong geweest; ze brengen verslag uit.
* Een schrijven van de kerk van Zaanstreek-Centrum om te peilen of er belangstelling bestaat voor een toerustingscursus voor ouderlingen; die belangstelling blijkt er te zijn.
* Een schrijven van de kerk te Oostzaan waarin gevraagd wordt naar de gevolgen van de Wet op de Persoonsregistratie voor kerkelijke bestanden. Een commissie van onderzoek wordt ingesteld.
* Een brief van br. J.P. Koedijk met een verzoek om verlenging van zijn preekconsent. Dit verzoek wordt ingewilligd.
De eerste lichting stukken voor de Landelijke Vergadering wordt besproken. Bij sommige stukken worden kanttekeningen geplaatst ten behoeve van de afgevaardigden naar de Landelijke Vergadering. Afgevaardigd naar de Landelijke

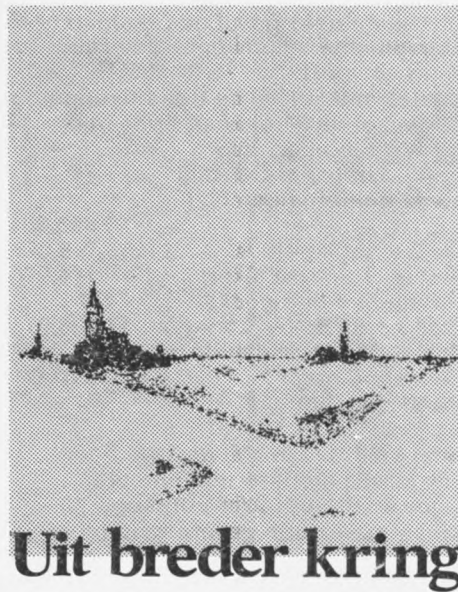
Vergadering worden:
* primi de broeders R. Ganzevoort, M. de Jong, F. Boven en H. Edink;
* secundi de broeders A. Koers, L. Compagnie, H. IJskes en G. Jongsma;
* tertius broeder H. Pijl.

Radio-kerkdienst

Op zondag 2 december heeft via radio 5 uitzending van de kerkdienst plaats vanuit de kerk te Leerdam. Aanvang 17.00 uur.
Voorganger is drs. P. Veldhuizen. Van deze dienst zijn cassettes te bestellen bij Stichting 'De Brug', Lancasterdreef 148, 8251 TD Dron-ten.

Ned. Geref. Kerk van Kampen

Ds. B. Wielenga, missionair predikant voor Kampen in Zuid-Afrika (Natal), is op 15 juni jl. aan de Universiteit van Zuid-Afrika gepromoveerd tot doctor in de theologie. Aan ds. Wielenga werd de doctors-titel verleend op grond van een studie naar de plaats van het Oude Testament en de Zending in de Zuid-afrikaanse context.
De titel van het proefschrift luidt: 'Volk van het land als missiologisch model'.
Als promotor trad op prof. D.J. Bosch en de co-promotor was prof. F.E. Deist.

Uit breder kring

Symposium-K.Schilder

Op 19 december 1990 zal het 100 jaar geleden zijn dat K. Schilder werd geboren. De Theologische Universiteit van De Gereformeerde Kerken (vrijg.) in Nederland organiseert ter gelegenheid daarvan een symposium op woensdag 12 december 1990 in Kampen.

Het symposium draagt een wetenschappelijk karakter. Het onlangs verschenen boek 'K. Schilder. As-

pecten van zijn werk' (red. J. Douma, C. Trimp en K. Veling, uitgave De Vuurbaak, Barneveld, ISBN 90 6015 857 1) zal er als uitgangspunt dienen voor bezinning en discussie in een negental werkgroepen. De verschillende artikelen zullen van kanttekeningen worden voorzien door co-referenten en vervolgens in nadere bespreking worden gegeven. Elke deelnemer krijgt gelegenheid in vier verschillende werkgroepen te participeren.

Als co-referenten hebben medewerking toegezegd dr. R.H. Bremmer, Enschede, prof.dr. J. Faber, Hamilton, Canada, drs. J.M. Batteau, Zaandam, prof.dr. J. de Jong, Hamilton, Canada, prof.dr. W. van 't Spijker, Apeldoorn, prof.dr. S.A. Strauss, Bloemfontein, Zuid-Afrika, prof.dr. N.D. Kloosterman, Orange City, USA, prof.dr. W.H. Velema, Apeldoorn en prof.dr. S. Griffioen, Loenen aan de Vecht.

Het symposium wordt gehouden in de Stadsgehoorzaal te Kampen, van 09.30 uur tot ± 17.30 uur. De toegangsprijs bedraagt f 37,50 (incl. koffie/thee, lunch en aperitief), voor studenten is de toegangsprijs f 17,50. Er is ruimte voor 300 deelnemers.

Aanmelding kan geschieden door overboeking van de toegangsprijs op postrekeningnummer 82.88.69 t.n.v. Pedel Theologische Universiteit te Kampen. De toegangsbewijzen worden gereserveerd en toegezonden in volgorde van aanmelding. Studenten dienen tegelijk met het overmaken van de toegangsprijs een kopie van hun inschrijvingsbewijs op te sturen naar het bureau van de universiteit, Postbus 5026, 8260 GA Kampen.

Voor en na het symposium is er gelegenheid een Schilder-expositie te bezoeken in de aula van de universiteit, Broederweg 15 te Kampen. Medewerking hiervoor werd verleend door het Historisch Documentatiecentrum van de Vrije Universiteit in Amsterdam.

Aan de vooravond van het symposium belegt het studentencorps Fides Quadrata Intellectum een publieke herdenkingsbijeenkomst. Nadere mededelingen hierover volgen nog.

kort en goed:
kerk

KERK: wekelijks magazine met nieuws en achtergronden over kerken en christelijke organisaties

Bel voor 3 gratis proefnummers: 03420-10790

